

55881

TÖRTÉNELEM
SZAKOS
HALLGATÓK
IDŐSZAKOS KIADVÁNYA
I. ÉVF. 1. SZÁM.
1973

1983 SEP 2 1

- 1 -

" A E T A S "

A JATE BTK történelem szakos hallgatóinak időszakos kiadványa

I. évfolyam 1. szám
1973.
november

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

- V. évf.: Csajági Réka
Csejtei Dezső
Frank Gábor
- IV. évf.: Bodonyi Ilona
Csernus Sándor
Kecskés János
- III. évf.: Géczi Lajos
Pornói Károly
Solymosi Gyöngyi
- II. évf.: Galántha Márta
Petrovics István
Schwarz Klára

Főszerkesztő: Kecskés János
Technikai szerkesztő: Géczi Lajos
Felelős szerkesztő: Csernus Sándor
Szakmai szempontból lektorálta:

dr. Kristó Gyula docens
a történettudományok kandidátusa

Felelős kiadó: JATE BTK KISZ VB

SZERKESZTŐSÉGI BEKÖSZÖNTŐ

Mivel egyetemünkön hasonló jellegű próbálkozásnak hagyományai nincsenek, szükséges néhány szóban vázolni a most megjelenő kiadvánnyal kapcsolatos elképzeléseinket.

Elsődleges célunk a hallgatók tudományos munkájának elősegítése, továbbá az is, hogy ezeknek - természetesen rövid ismertetés formájában - fórumot is biztosítsunk. Szeretnénk fokozott szakmai kapcsolatot kialakítani - a történelem komplexitásának szellemében - karunk más szakos hallgatóival, sőt, más felsőoktatási intézmények történelem szakosaival is. Legfőbb bázisunknak a diákköri munkát tartjuk, és itt elsősorban a történelmi, a régészeti, az őstörténeti, a filozófiai és a klasszika-filológiai diákkörökre gondolunk. Szeretnénk hivatással lenni a szakterületet érintő, és különböző tanszékeken lezajló munkahelyi vitákról, és ebben a következő tanszékekre gondoltunk elsősorban: a történész szekció valamennyi tanszékére, a marxista tanszékekre, és a Klasszika-Filológia Tanszékére. Lapunk egyuttal a hallgatói és tanszéki problémák érintkezési fóruma is lenne, és itt legfontosabb célja a hallgatói szakmai érdekvédelem. Főadatunknak érezzük továbbá a hallgatók mindennapi életének és munkájának tükrözését /nyári ásatások, szakmai kirándulás-élmények, stb./. Szeretnénk továbbá - lehetőségeink szerint - kapcsolódni a BTK KISZ VE munkájához, és másik lapjához, a "BÖLCSÉS" -hez. Lapunk rovatolása is a fentebb már említett célokat igyekszik szolgálni - reméljük sikerrel. A "Tudományos Műhely" c. részben a tudományos élet ujszerű próbálkozásaival, problémáival foglalkoznánk. /Cikksorozatot tervezünk pl. a készülő "tíz-kötetes" Magyarország Története c. munkáról; ebben a számunkban az "előtörténetét" ismertetjük./ A "Diákköreinkről jelentjük" c. rész a diákkörök bemutatását, és közösségi munkájuk ismertetését adná, - a "Diákköri Fórum"-rovat pedig tartalmazná magukat a dolgozatokat, a fentebb említett formában. Mindezt az "Érdekvédelem" c. és "Hi-story" címen a humorrovat egészíti ki.

Befejezésül: köszönet mindazoknak, akik lapunk megjelenését erkölcsileg és anyagilag támogatták!

Minden olvasóját szeretettel köszönti az

"AETAS"

szerkesztősége

TUDOMÁNYOS MŰHELY

MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI MUNKAKÖZÖSSÉG SZEGEDEN

Az őstörténet komplex tudományterület. Műveléséhez "szuperpolihisztorokra": az őstörténettel kapcsolatos valamennyi tudományágban egyaránt járatos szakemberekre lenne szükség. Ennek a feladatnak egy ember részéről való vállalása azonban ma már teljességgel lehetetlennek tűnik. Korunkban az egyes speciális tudományterületek egyre sokasodó ismeretanyagában való eligazodás, a legújabb kutatási eredmények permanens számontartása már nem csupán egy-egy magányos kutató, hanem még jól összehangolt tanzéki kutató-kollektívák számára is rendkívül nagy feladatot jelent.

A magyar őstörténet kutatása pedig korántsem csupán elszigetelten a történészek, vagy éppenséggel a nyelvészek feladata. A sokszor elégtelen számu, időben és térben is megglehetősen szétosztott, igen eltérő értékű és hitelességű irott források, vagy a magyar nyelv /és a magyarral rokon, illetve a magyarsággal hosszabb-rövidebb ideig kapcsolatban állt, nem rokon népek nyelveinek/ tanuságtételei alapján csak igen hézagos, sok-sok kérdőjelet tartalmazó ismeretekre tehetnénk szert arról az időszakról, amely népünk irott történelme előtti, évezredek homályába vesző előtörténetét jelenti.

Összefogásra, az erők koncentrálására van tehát szükség, olyan összefogásra, amelyben a magyar őstörténettel kapcsolatba hozható valamennyi tudományág területéről az adott területek specialistái adják tudásuk legjavát a közös cél megvalósításához szükséges, egységes, komplex "fegyvertár" magalkotásához.

Ennek a felismerésnek a jegyében született meg a szegedi József Attila Tudományegyetemen az a kezdeményezés, amely az egyetem égisze alatt, a Finnugor Nyelvtudományi, Középkori Magyar Történeti, Magyar Nyelvészeti, Néprajzi, Embertani, Ókortörténeti és Régészeti, Klasszika-Filológiai és Orosz Nyelvi és Irodalmi Tanzékek közös összefogásával, valamint a szegedi Móra Ferenc Múzeum, a budapesti Néprajzi Múzeum, a MTA Nyelvtudományi Intézete és

más intézmények néhány - a komplexitás érdekében elengedhetetlenül szükséges tudományterületeket művelő - munkatársának bevonásával, 1973 májusában a Szegedi Őstörténeti Munkaközösség megalakításához vezetett.

A munkaközösség tagjai dr. Hajdu Péter tanszékvezető egyetemi tanár és dr. Róna-Tas András tudományos főmunkatárs irányításával nagyszabású közös vállalkozásba fogtak, amelynek célja egy olyan kézikönyv összeállítása, amelyben egyszerre és egy helyen megtalálható a magyar őstörténet komplex kérdéskörével kapcsolatos valamennyi tudományág /történeti természetföldrajz, régészet, antropológia, néprajz, nyelvtudomány, történettudományok stb./ legfontosabb forrásmunkáinak annotált bibliográfiája.

A kézikönyv, melynek tervezett címe: "Bevezetés a magyar őstörténet forrásainak kutatásába", jellegét tekintve tehát bibliográfiai utmutatónak készül, azzal a legfőbb szerkesztési elvként elfogadott szándékkal, hogy a kézikönyv egyes fejezeteinek összeállítói a maguk tudományterületéről a "szomszédos tudományágak" művelőinek elsődleges tájékoztatással szolgáljanak. A készülő mű felöleli a mezolitikumtól a honfoglalásig ill. az államalapításig terjedő időszakra vonatkozóan a magyar őstörténethez közvetlenül kapcsolódó forrásmunkákat, és általános irodalmi utalásokat tartalmaz a közvetett kapcsolatokra is. A kiadvány egyben egyetemi segédkönyvnek is készül, és a magyar őstörténet egyetemi oktatását lesz hivatva elősegíteni.

A mű felépítésének tervezett vázlatja:

BEVEZETÉS

I. A TÖRTÉNETI TERMÉSZETFÖLDRAJZ FORRÁSAI

1. Növényföldrajz
2. Állatföldrajz
3. Ásványföldrajz
4. Éghajlat

II. RÉGÉSZETI FORRÁSOK

1. Közép-Eurázsia a mezolitikumtól az i.sz. III-IV. századig
2. Dél-Oroszország és a szomszédos területek a III.-IV. századtól a honfoglalásig
3. A Kárpát-medence régészete a VI.század közepétől a honfoglalásig
4. A honfoglaláskor régészete

5. A domesztikáció kronológiája
6. A fémek elterjedésének kronológiája

III. ANTROPOLÓGIAI FORRÁSOK

1. A nagyraszok kialakulása, az europid és mongoloid nagyraszok keveredése és az alraszok kialakulása
2. A honfoglaló magyarság antropológiai összetevői és azok előzményei

IV. NÉPRAJZI FORRÁSOK

1. A finnugor népek néprajzának forrásai, különös tekintettel az obi-ugorokra
2. A magyar népi kultúra archaikus vonásai
3. A magyar őstörténettel kapcsolatba került népek néprajza

V. A NYELVI FORRÁSOK

1. Az uráli és finnugor korszak
  - a/ szókészlet, hangtan, alaktan stb.
  - b/ idegennyelvi érintkezések
2. Az ugor korszak
  - a/ szókészlet, hangtan, alaktan stb.
  - b/ idegennyelvi érintkezések
3. Az ősmagyar kor
  - a/ szókészlet, hangtan, alaktan stb.
  - b/ idegennyelvi érintkezések
4. Az ómagyar kor nyelvének személy és helynév anyagának retrospektív tanulmányai
5. A török nyelvtörténet forrásai
6. Az indo-iráni nyelvtörténet forrásai
7. A szláv nyelvtörténet forrásai

VI. IROTT FORRÁSOK

1. Görög és bizánci források
2. Ókori latin források
3. Mohamedán, szir, örmény források
4. Belső-ázsiai források
5. Szláv források
6. Kinai források
7. Nyugati források
8. Magyar források a humanistákig
9. A humanista irodalom forrásértékű tudósításai

Az egyes fejezetek elején rövid bevezető rész tárgyalja majd - ha ez szükséges - az adott tudományterület legfontosabb alapfogalmait, vagy pl. az irott források esetében a források természetét háttérét keletkezésének körülményeit, nyelvét, írástípusait, felhasználási módjait, stb.

Egy-egy címzó /fejezet ill. alfejezet/ tervezett fölépítése:

- egy rövid, lexikonszerű meghatározása a tárgynak,
- anyagpublikáció,
- a legfontosabb irodalom /tipologiaailag elkülönítve/,
- utalások.

A kézikönyvet, hogy használatát az olvasók számára megkönnyítse, nagyon bő index /név-és tárgymutató stb./ egészíti majd ki.

A munkaközösségnek jelenleg 23 munkatársa van. Az anyaggyűjtés már májusban megindult, és a közeljövőben kerül sor az egyes fejezetek címszólistái és a már kidolgozott tipuscímzavak alapján, egységes rendező és szerkesztői elvek kialakítására, a kötet ill. az egyes címszavak /fejezetek és alfejezetek/ szerkezetének, valamint a kötet egészére kiterjedő, egységes szerkesztéstechnikai és címleírási gyakorlatnak a kimunkálására.

A kézikönyv - amely csirájában magában hordja egy esetleges későbbi Magyar Őstörténeti lexikon gondolatát - a tudományok egyre nagyobb mértékű differenciálódásának korszakában a tudományágak integrálódását igényli, ezért, a magyar Őstörténet kutatásához adandó segítségen túlmenően, mint vállalkozás - tudománypolitikai jelentőségű is.

Janurik Tamás
a Szegedi Őstörténeti Munkaközösség
titkára

A "TIZKÖTETES"-RŐL...

Az új, tíz kötetre tervezett "Magyarország Történeté"-nek előkészületei már régóta folynak, a kétkötetes összefoglaló munka megjelenése /1964/ után szinte azonnal megkezdődtek. E hosszú megelőző munkálatokat kétségtelenül indokolja, hogy elsősorban két fő előzményének, az egyetemi tankönyvnek és az 1964-ben megjelent Magyarország Története koncepciójának felülvizsgálata, anyagának az újabb kutatások eredményeivel való kiegészítése, esetleg ezeknek új módszerekkel való feldolgozása, nem kevés időt vesz igénybe. A MTA Történettudományi Intézete és a készülő mű szerkesztőbizottsága rendszeresen vitákat rendez a munka során felmerülő kérdésekről. /Ezek nyomon követhetők a Századok ill. a Történelmi Szemle c. folyóiratokban, melyek a viták jegyzőkönyvei alapján közlik az anyagot./ A vitaindító referátumok elsősorban azt vizsgálják, hogy mennyiben tekinthető alapnak a magyar történelem legutóbbi két szintézise - koncepcióját és rész megoldásait tekintve - a megirandó újabb összefoglaláshoz.

Ezt a kérdést vizsgálja Niederhauser Emil "Az eddig megjelent főbb történelmi összefoglalások kritikai áttekintése" című vitaindítója, mely elsősorban az 1790-1890 közötti korszakra vonatkozó részeket vizsgálja. Felhívja a figyelmet az eddigi szintézisek és a most készülő tizkötetes jellegének különbségére. Míg az eddigi munkák feltételezték, hogy az olvasó az egész művet alaposan megismeri, addig ez utóbbi az egyes korszakok önálló, elmélyültebb tanulmányozására is alkalmas lesz.

Az 1790-1849 közötti korszakkal foglalkozó anyagok vonatkozásában kiemeli, hogy a gazdasági és társadalmi folyamatok leírása elsősorban a szűkebb értelemben vett Magyarország /tehát Horvátország és Erdély nélkül/ területére történt meg. Az ipar területén nem kapott helyet a technikai fejlődés, a meglévő kevés számú gyár felszerelésének leírása. A városfejlődés erősen mellőzött terület, akárcsak a társadalmi gondolkodás és ideológia fejlődése. Javasolja a demográfiai kutatások szélesebb körű alkalmazását.

Az 1849-1890 közötti periódus politikai története szerinte jól kidolgozott, de nagyobb elmélyülést kíván a gazdasági növekedés kérdésének megvilágítása, kvantifikáló mutatókkal való alátámasztása, és a technikai fejlődés, a mezőgazdaság gépesítésének kér-

dése. A Monarchia külpolitikájának helyes értelmezése, és a közoktatási szervezet fejlődésének vázolója is hiányzik. Kiemeli, hogy az 1790-1890 közötti időszak fő kérdése szerinte a polgári átalakulás és a nemzetiségi kérdés, és másodrendű a nemzeti függetlenség kérdése még akkor is, ha a kortársak számára ez tűnik elsődlegesnek.

Elengedhetetlenné vált az eddigi korszakolás felülvizsgálata is. Mint Molnár Erik 1966. márc. 4-én, a MTA Történettudományi Intézete ülésén a vitát bevezető felszólalásában rámutatott, ennek okai abban keresendők, hogy a tudomány új eredményekre támaszkodhat, a gazdasági - társadalmi folyamatok jobb megismerése módosítja a történelem határvonalait. Problémát okoz az is, hogy a művészet-történet, irodalomtörténet periodizációja megváltozott. Ezzel kapcsolatban Molnár Erik felvetette azt a kérdést, hogy "...egybe kell-e esnie egy, a gazdasági-társadalmi folyamat lényegét, az osztályharc fejlődésének vonalát, a politika legfontosabb fordulópontjait tükröző marxista periodizációnak egy másikkal, amely a felépítmény körébe tartozó jelenségek fejlődését periodizálja." A vita alapja Heckenast Gusztáv: A 10 kötetes Magyarország Történetének periodizációjáról c. referátuma. A kérdés megoldásában felhasználták a Szovjetunióban folytatott, valamint az Annales kör periodizációs vitájának eredményeit. Mindezt az egyetemes történettudománytal teljes szinkronban kell elvégezni.

Nézzünk meg most néhány kisebb kérdéssel foglalkozó vitaindító referátumot. Bartha Antal az MTA TI-nek és a szerkesztőbizottságnak az ülésén felhívta a figyelmet az őstörténet jelentőségére és tisztázatlan problémáira. Kijelentette, hogy fel kell számolni a VI-IX. századi termelési mód értelmezésében található ellentmondásokat, hogy szükséges a szláv-magyar kapcsolatok valamint a nomád szervezetek analógiás vizsgálata. Feltétlenül el kell végezni szerinte a XIV-XVI. századi magas gazdasági színvonal beható elemzését és a XVI. századi eseményeknek az egyetemes történetben való értelmezését.

Makkai László "A kései feudalizmus korának története a magyar történelem egyetemi tankönyvében, rövid összefoglalásban" címmel olvasott fel vitaindítót. Két alapkérdéssel foglalkozik:

1. Mennyiben alap e két munka a szintézis számára?

2. Elég-e a fehér foltok eltüntetése, vagy a koncepció felülvizsgálatára is szükség van?

Rámutat, hogy a XVI-XVIII. századi magyar történelem egész koncepciója átgondolást igényel, és felveti annak problémáját, hogy megvannak-e az adott korban a centralizált állam létrejöttének és fennmaradásának előfeltételei.

Zimányi Vera az 1610, és 1630-as évek problémáival foglalkozik. Érdeklődésének középpontjában az a két kérdés áll, hogy milyen okok következményeként alakult ki az örökös jobbágyság rendszere, másrészt, hogy ennek gazdasági és társadalmi alapján reálisak-e Zrinyi és Bethlen elképzelései az önálló centralizált állam létrehozására.

Márkus László "Az 1890 és 1918 közötti magyar történelem fehér foltjai" c. munkája kapcsán mutat rá a történetírás elvi követelményeire, a következő formában:

1. Szükséges: az objektív és szubjektív tényezők komplexitásából megvont történeti mérce, mint a történelmi folyamatok szerves alkotóelemének következetes érvényesülése.
2. a program fő irányának határozott, árnyalt kijelölése az eszmei áramlatok történelmi tárgyalásánál.
3. a kultúra történetének összefoglaló ábrázolása
4. a helytörténet eredményeinek figyelembe vétele.

Ezekután következnek a szerkesztési elvek összegzése: A Magyarország Története tudományos jellegű legyen, de a szerzők fejezeteik előadási módjában vegyék figyelembe a szélesebb körű olvasóközöniséget is. A kötetek bibliográfiákat nem fognak tartalmazni, de minden kötethez készül egy névmutató. A kötetek anyagának összetett név-, hely- és tárgymutatója a X. kötetben található. A hagyományos közigazgatási és hadtörténeti térképek mellett megtörténik a gazdaságtörténet, a kulturtörténet, az iparfejlődés, a mezőgazdaság, az iskolaügy és a demográfia adatainak térképre vetítése. Cél az összehasonlító módszer alkalmazása, az egyetemes történeti összefüggések szem előtt tartása.

Mivel a készülő munka régen szükségessé vált, úgyét - mint általános érdeklődésre számítható témát - igyekszünk továbbra is napirenden tartani, és az előkészületekről tudósítani.

DIÁKKÖREINKRŐL JELENTJÜK

XI. /JUBILEUMI/ OTDK, NYIREGYHÁZA

A Tudományos diákkörök XI. országos konferenciáját 1973. március 15-17 között a Nyiregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola rendezte. A konferencia megrendezésére Petőfi-jubileum jegyében került sor. A társadalomtudományi tagozat négy szekcióban tartotta üléseit: magyar irodalom, világirodalom, nyelvészet, és történelem /ezen belül régészet és néprajz/.

A konferencia egészét a vidéki egyetemek /KLTE, JATE/ előretörése jellemezte, az ELTE-vel szemben. Az ELTE elsőbbségét csak középkori magyar történelemből tudta megtartani. Annak ellenére, hogy a fődíjat történelemből a mi Zombori Istvánunk kapta "A johannita lovagrend története és gazdasági tevékenysége a Szentföld elvesztésétől a XVI. sz. közepéig különös tekintettel Provence területére" c. dolgozatával, meg kell jegyeznünk, hogy a JATE, ami a dolgozatok számát illeti elmaradt a másik két egyetem mögött. Különösen a KLTE-n folyó diákköri munka érdemel elismerést; tőlük van mit nekünk e téren is tanulni. Őszintén szólva Zombori István dolgozatán kívül a mi dolgozataink többsége nem képviselt átlagon fölüli szintet. Mindez arról tanuskodik, hogy van még mit tenni ezen a téren. A budapesti és debreceni hallgatók hozzászólásai is alapos felkészültségről tanuskodtak. Mi sem panaszkodhatunk, mert több témához a mi hallgató résztvevőink is hozzá tudtak szólni, különösen középkori történelmi témákból.

A konferencia másik jellemzője a főiskolai dolgozatok számának további emelkedése. Természetesen a színvonalbeli különbséget észre lehetett venni néhány esetben az egyetemi és főiskolás dolgozatok között, de Romsics Ignác /Szeged/ TKF "Kalocsa társadalmi-politikai viszonyai 1918-1919-ben" c. dolgozata egész magas színvonalu volt. A rendezők közül tetszett Pusztai Ibolya, aki Ady és a románok kapcsolatához hozott újabb adalékokat, csalódást okozott viszont Tidrenczel Sándor "Egy választás története" c. dolgozatával. Nála mutatkozott meg legjobban az, hogy éppen a gyenge vagy közepes előadások szerzői tudományos színben próbálnak

tetszelegni. Mindenesetre örvedetes a főiskolai diákkörök ilyen irányu fejlődése, amely minket is arra biztat, hogy a jövőben felvegyük velük a kapcsolatot /legalábbis a szegediekkel, de hasznos lenne a többiekkel is/.

A pestiek közül nagy sikert aratott Zsurka Ágnes, egy köznemesi család Árpád-kori birtoktörténetének feldolgozásával. Általában jellemző volt a pestiekre, hogy a kevésbé látványos és csak sok munka árán eredményeket hozó középkori magyar történelmi témákat karolták föl. Nálunk sem ártana kialakítani egy olyan csoportot, amely szintén hajlandó lenne foglalkozni történelmünk e korai századainak problémáival. Ehhez viszont elsősorban az kell, hogy a latin előtanulmányokkal rendelkező történelem szakosok - természetesen, ha kedvük van - menjenek problémáikkal a minden téren segíteni kész tanszéki oktatókhoz.

A debreceniek közül két dolgozat érdemel megkülönböztetett figyelmet: Gellén József - Az etnikai csoportok problematikájáról az Egyesült Államokban - jó problémafelvetésével és látásával; valamint Kövér György, aki az orosz értelmiség származásához hozott adalékokat a XIX-XX. sz. fordulójáról. Itt kell megjegyeznünk, hogy Gellén József angol szakosként készítette el történelmi tárgyú dolgozatát, ami a különböző diákkörök együttműködésének szép példája.

A mieinknél kitűnt a dolgozatok kis száma, amely az eddigi nem eléggé hatásos diákköri munkánk bizonyítéka. Annál örvedetesebb viszont Zombori István kiemelt pályadija. Főként külföldi szakirodalom alapján dolgozta föl a johannita lovagrend történetét, felhasználva eredeti forráskiadványokat is. Ugy érezzük, - nemcsak azért, mert egyetemünk hallgatójáról van szó - hogy a kiemelt első díj történelemből jó kezekbe jutott. Botond Ágnes és Zentai Mária Petőfi tárgyú irodalmi dolgozataikkal szintén jogosan vették át a KISZ különdiját.

A régészeti dolgozatok tekintetében örvedetes, hogy a szegediek már évek óta tartják vezető helyüket, mind a dolgozatok számát, mind azok színvonalát tekintve. Most Horváth Ferenc kapott pályadíjat, bemutatva a halomsiros kultúra bronzköveit a Közép-Duna medencében. Meg kell jegyezni itt, hogy karunkon nincs régészképzés, és az érdeklődők csak harmadik szakként folytathatnak tanulmányokat.

Reméljük, hogy a régészeti diákkörünk a jövőben is tartani fogja vezető szerepét az ország egyetemei és főiskolái között. Szép volt Szalma Zsuzsa szereplése a keszthelyi Festetich uradalom XIX. század eleji problémáinak bemutatásával.

Végül szólnunk kell a rendezésről is néhány szót. Ugy érzem, mindnyájan kellemes emlékekkel hagytuk el Nyíregyházát; az OTDK Petőfi-jubileumi ülészsakát méltó környezetben rendezték. Ittnemcsak arról szólnunk dicsérőleg, hogy kitűnő volt a tájékoztatás, a "kacsalábon forgó kastélyban" egy, központi helyen voltak az előadások, a program ismeretében át lehetett menni az egyik szekcióból a másikba; hanem arról is, hogy a rendezők kedvességükkel valóban példát mutattak. E pár nap alatt az OTDK tiszteletére két lapot adtak ki, számot állítottak össze a történész diákkör tagjai, minden szükséges információt megkaptunk a városról, a Besenyei György Tanárképző Főiskola történetéről.

Ugy érezzük, hogy további tapasztalatokkal gazdagodtunk és ezeket hasznosítani is tudjuk a legközelebbi - remélhetőleg Szegeden megrendezendő - OTDK-n.

Frank Gábor

RÉGÉSZKÉPZÉS SZEGEDEN

Hazánkban egyedüllálló, de Közép-Európában is ritkaságszámba menő az a lehetőség, amit a szegedi régészsképzés nyújt. Nagyon ritka az olyan szerencsés adottságu hely, ahol az elméletben elsajátított fogalmakat rögtön össze lehet kapcsolni a gyakorlattal. Így azonban már a kezdő régész hallgató előtt is megnyílnak a kutatás távlatái. Az Alföld gazdag lelőhelyei kitűnő lehetőséget nyújtanak a szakma legfontosabb titkainak elsajátítására. A nagyszerű lehetőségekkel élni kell!

Szegeden a régészsképzésnek nagy hagyományai vannak. Az elmúlt években végzett hallgatók neve ismertté vált a magyar régészvilágban. Ezek a hallgatók nem riadtak vissza attól, hogy kis vidéki muzeumoknál végezzenek munkát. Ezért ezeknél, és más muzeumoknál is nagy igény mutatkozik a Szegeden végző régészek iránt.

Itt szeretnénk külön köszönetet mondani Trogmayer Ottónak, a szegedi muzeum igazgatójának, aki a régészképzésnek szinte egész terhét magára vállalja. Az egyetem biztosította lehetőségek is igen sokrétűek. Rendelkezésre áll egy bőséges anyagu könyvtár, ahol a legfrissebb régészeti folyóiratok és kézikönyvek tanulmányozhatók. Ez az állomány azonban szinte kihasználatlanul hever. Tág tere van a rokon területekkel való együttműködésnek diákköri szinten is, amelyre volt is egy jól sikerült példa a közelmúltban.

A Régészeti Diákkör, ahol jelenleg a legtöbb lehetőség nyílik a szakmával való konkrét megismerkedésre, igen nagy hagyományokkal rendelkezik. Több mint 10 éves múltja révén egyik legrangosabb ilyen intézménye egyetemünknek. Tanusítják ezt pl. az utóbbi OTDK-kon elért sikerek, amelyek még a pesti Régészeti Tanszék eredményeit is fölülmúlták.

Az idén végzett hallgatók eltávozásával zömmel II. és III.-évesek vették át a munkát. Nagy felelősség nehezedik ránk, hiszen ezeket a hagyományokat folytatnunk kell. Célszerű lenne a jelenlegi elsőéves hallgatók körében lelkes utánpótlásról gondoskodni. A Régészeti Diákkörben sokoldalú munka folyik: különféle régészeti leletek és problémák feldolgozása, uti élménybeszámolók, ásatások leírásának elkészítése. Lehetőség nyílik ezenkívül a legfrissebb leletek megtekintésére, terepjárásokra, neves előadók meghívására. Az előző évekből ránk maradt feladat a több mint 10 ezer darabból álló régészeti gyűjtemény - amely 1954 óta rendezésre vár - feldolgozása. A munka eredménye egy, a Régészeti Intézet legfontosabb ásatásait szemléltető kiállítás lenne, melynek elkészülte még ez évben várható.

Azt hisszük, hogy az eddigi rövid ismertető is képes volt módot nyújtani arra a következtetésre, hogy Szegeden sok minden együtt van ahhoz, hogy ez a város a magyar régészképzés döntő fontosságú bázisává válhasson. Az egyetlen akadály: az egyetemen nincs régészeti tanszék.

Dr. Maróti Egon tanszékvezető docens közlése alapján tudomásunkra jutott, hogy az évek óta vajudó kérdés elmozdult a holtpontháró. Egyetértésben dr. Szádeczky-Kardos Samu professzor ural, és az illetékes helyi fórumok támogatásával megszületett egy javaslat. Eszerint az Okortudományi Szekció szerves részeként létrehoznának Szegeden is egy Régészeti Tanszéket... A tanszék vezetésével egy

népvándorlás-korral foglalkozó régészt biznának meg. Sor kerülhetne arra is, hogy az Okortudományi Szekció egy orientalistát /egyiptológus, asszirológus/ kaphasson. A terv mellett áll az Országos Akadémiai Bizottság is. A kar a javaslatot továbbterjesztette...

Nem kívánom ecsetelni, hogy a javaslat megvalósulása mit jelentene az egyetem számára./ Néhány szót csupán arról, hogy mit jelentene ez Szeged városának. Jelentene a nagy lelkesedéssel folyó helytörténeti kutatás nagyobb mélységben való kiterjesztését. Az esetleg feltárt nagyjelentőségű lelőhelyek - mint a befejezéshez közeledő pusztaszeri ásatások - növelnék a város vonzerejét és idegenforgalmát./ Napjainkban a régészet forradalmát éljük. A rokortudományokkal való együttműködés nagy távlatokat nyitott az archeológia előtt. Ennek a fejlődésnek jelentős láncszemévé válhatna a szegedi egyetem, ha kihasználná kedvező lehetőségeit.

Amennyiben a javaslat kedvezőtlen viszhangra talál, könnyen lehet, hogy az eddigi szép eredmények ellenére, rohamos hanyatlás következne be. Egyenlőre várjuk, hogy elsőéveseink minél aktívabban kapcsolódjanak a diákköri munkába. Jelenleg régészeti speciális képzést a IV. félév után lehet kérni, ha a tanulmányi eredmény legalább jó. A jelentkezés a történelem szakhoz kötött és elvárjuk két idegen nyelv középfoku ismeretét is. Várjuk tehát az elsőéveseket, hisz lelkesedésükkkel ők is sokat tehetnek a leendő/?/ tanszékért.

Gróh Dániel
a Régészeti Diákkör titkára

A TÖRTÉNELMI DIÁKKÖRRŐL...

Visszapillantva a diákkör egyéves tevékenységére, a fejlődés tényét mindenképpen megállapíthatjuk, de ugyanakkor azt is, hogy mind ez nem táplálhat bennünk illuziókat. Ugy tűnik azonban, hogy a diákkör a "magában való lét" állapotából kezd átlépni a "magáért való lét" állapotába... Hogy ez így van-e, azt a jövőnek kell majd igazolnia. Míg a tavalyi év első diákköri összejövedele oktatóink tulsúlyát mutatta, s csak a következő összejövedelek során jött létre a tartalom és forma egysége - egyenlőre azonban elsősorban számarányilag, addig meg kell állapítanunk, hogy lassan a tartalom más vonatkozásban is kezd fejlődést mutatni. A munka fokozott továbbfejlesztése érdekében mindenekelőtt a diákkörnek túl kell lépnie a pusztán "kérdésfeltevéses" megnyilvánulásokon - ami u. a. nem jelenti ennek elvetését - annak érdekében, hogy a hozzászólások, vélemények, ellenvélemények előtérbe kerülésével a diákkör valóban szakmai vitafórummá válhasson. Mindezek eléréséhez - a szervezési problémák leküzdése mellett - szükséges egy bizonyos "diákköri tudat" kialakítása is. Szükséges továbbá - és ez ismét alapfeltétel -, hogy minél többen kapcsolódjanak be a diákkör munkájába, úgy is mint résztvevők, és úgy is mint dolgozótírók. Mindez azért is szükséges - több rendkívül fontos szempont mellett - mert diákkörünk fölvette a kapcsolatot a Szegedi TKF történelem diákkörével, továbbá - mostmár úgy tűnik eredménnyel - munkálkodtunk a KLTE történelem szakos hallgatóival való diákköri kapcsolat kialakításán is. Természetes, hogy nemcsak a dolgozat, és annak megvitatása jelenti a diákköri munkát: ide tartoznak a folyóiratismertetések és könyvismertetések is. Ezenkívül szeretnénk bekapcsolódni a Csongrád megye munkásmozgalmát bemutató dokumentumgyűjtemény munkálataiba.

Jelentős problémaként mutatkozik meg a diákkör számára, hogy a dolgozatok nagy része a szakdolgozatokból kerül ki. Ez még önmagában nem lenne baj, az viszont már igen, hogy ezek bemutatására általában ötödévbén kerül sor - és ezzel a dolgozótíró diákköri tevékenysége gyakorlatilag be is fejeződik. Így azonban a diákkör nem képes betölteni eredeti - már vázolt - funkcióját. A későbbiekre nézve eredményes lenne, ha egyre többen keresnék fel az egyes tan-székeket témákat, vagy a már kialakult témákhoz szakmai segítséget,

utmutatást kérve. Ilyenformán tehát, a különböző tanszékek támogatásával dolgozó hallgatói csoportok alkothatnák a diákkör alapját, amelyeknek létrehozása egyik legfontosabb feladatunk lesz. Az ilyen alapokon nyugvó diákkör véleményünk szerint az országos konferenciákon is eredményesebben szerepelhet. Ehhez azonban széles hallgatói bázisra, továbbá egy jól összeforrt, állandóbb diákköri tagság létrehozására van szükség.

Mindezek megvalósításához az alsóbb évfolyamok hallgatóinak bekapcsolását szeretnénk elérni, ez pedig propagandát és agitációt kíván a diákkör, fokozottabb támogatást a KISZ, és határozott bátorítást az oktatók részéről.

Majoros István
a Történelmi Diákkör titkára

EGYÜTTMŰKÖDÉS DIAKKÖREINK KÖZÖTT

A Tudományos Diákkörök célja és feladata rendkívül sokrétű. Alkalmat adnak a hallgatóknak az önálló tudományos munkára, a kérdés szakavatott kutatóinak segítségével egy-egy témakör részletesebb megismerésére, lehetőséget nyújtanak arra, hogy bepillantást nyerjünk a kutatás pillanatnyi állásába, főbb problémáiba. Főleg e két utóbbi szempontból volt érdekes a Kőrösi Csoma Sándor, a Régészeti és az Antropológiai Diákkör tavalyi közös összejövétele, melyet éppen ezért szeretnénk kiemelni a többi, szintén sikeres ülés közül.

A diákkör témája a kettős honfoglalás kérdése volt. A tagokon és a nagyszámu érdeklődőn kívül jelen voltak még: dr. Maróti Egon, dr. Szádeczky-Kardoss Samu, dr. Kristó Gyula, dr. Róna-Tas András, dr. Simoncsics Péter - egyetemünk oktatói, dr. Szegfű László főiskolai oktató és Kürti Béla régész.

A probléma lényegét - László Gyula két cikke alapján, /A kettős honfoglalásról; Arch. Ért. 1970/2., ill. Kérdések és feltevések a magyar honfoglalásról; Valóság 1970/1./ - Kürti Béla ismertette.

László Gyula feltevését arra a régészeti megfigyelésre alapozza, hogy 670 körül az avar leletanyagban változás áll be, melyet az egyszerűség kedvéért a préselt övlemezek eltűnésével és a griffes-indás öntött lemezek megjelenésével szoktunk jelölni. Ez a változás azonban olyan gyökeres, hogy új etnikum, a griffes-indások vagy késő avarok bevándorlásával kell számolnunk. László Gyula Kniezsa Istvánnak a XI. századról készített nyelvi térképére vetítette, Csallány Dezső leletkatasztere alapján, az avar lelőhelyeket, és azt tapasztalta, hogy 160 szimmagyar, 50 magyar-szláv vegyes és 4 tisztán szláv helynevű vidékről származik. Második számú térképén feltüntette a 896-os honfoglalók szállásterületeit és a késő avar lelőhelyeket is, /Szőke-Fehér-Kralovánszky-Éry leletkatasztere alapján/, és felfigyelt arra, hogy a honfoglaló magyarok és a késő avar - griffes-indás - lelőhelyek nagy foltokban kiegészítik egymást. Mindezekből, a harmadik és negyedik térképe alapján, /törzsnevek és királyi birtokok, ill. törzsek, törzsnevek és griffes-indások/ arra a következtetésre jutott, hogy a griffes-indások területe a VII. század végétől magyar nyelvterület, tehát a 670-es bevándorlók a finnugor etnikumhoz tartoztak. László Gyula feltevésével véli megoldani az Árpád magyarjainak törökös etnikuma és finnugor nyelvünk között fennálló ellentmondást. Kürti Béla ismertette még magának László Gyulának és Bóna Istvánnak kétélyeit a kérdéssel kapcsolatban. A diákkörön a vitaindító kérdés így fogalmazódott meg: Milyen volt a Kárpát-medence etnikuma 896 előtt, illetve esetleges finnugor elemek megérhették-e a honfoglalást?

Az első hozzászóló dr. Szádeczky-Kardoss Samu volt, aki ismertette saját és Olajos Teréz kutatásait. A római írásbeliség eltűnése és a magyar belső írásbeliség megjelenése közti 600 év - egyébként igen gyér - írott forrásainak a Kárpát-medencére vonatkozó adatait vizsgálták meg, immár a kettős honfoglalás elméletének tükrében. Írásos források emlitenek 670-680 körül egy onogurbolgár bevándorlást. Olajos Teréz Német Lajos egy 860-as oklevelében az onogur népnév szláv alakját találta meg, mely avarokat jelölt. Ennek alapján azonosítja a 670-es bevándorlókat a késő avar griffes-indásokkal. Lehetségesnek tartják, hogy ezzel a keverék néppel finnugor elemek is érkeztek. Véleményük szerint bizonyos IX-X. századi forrásokban is fellelhetünk utalásokat to-

vábbélő steppei népességre hazánk területén.

Dr. Kristó Gyula László Gyula térképeivel kapcsolatban mondta el kételyeit. A Duna-Tisza köze igazolni látszik László Gyula feltevését, azonban pl. a Balaton és a Kőrösök vidékéről ezt nem mondhatjuk el. A kérdésre vonatkozólag a XI. századi Erdélyről sincs írásos forrásunk, csak a névtipológiára támaszkodhatott Kniezsa. Véleményéhez Róna-Tas András hozzáfűzte, hogy mivel a törzsnevek helynévvé válását csak a törzsek szétverésének időpontjától számíthatjuk, ezek semmiképpen sem felelhetnek meg a közvetlen 896 utáni állapotoknak. Kniezsa térképeinél figyelembe kell venni azt is, hogy minden olyan helynevet magyarnak vett, amely szláv ugyan, de magyar képzővel ellátott. Ez nyelvészeti szempontból jogosult, azonban településtörténeti következtetések levonására így nem alkalmas. 435 helynevünk közül 227. török eredetű, 76 szláv. A maradék 122-ből a tiszta finnugor szó olyan minimális, hogy érvként nem hozható fel. Kristó Gyula szerint a másik két térkép - a törzsek és vármegyék térképe - sem tekinthető megbízhatónak, mivel ilyen térképet a rendelkezésünkre álló gyér adatok alapján lehetetlen összeállítani. Ezek az érvek tulajdonképpen László Gyula kiindulópontját kérdőjelezi meg.

Dr. Maróti Egon a megjelölés jogosságát vonta kétségbe. Lehet-e "honfoglalásról" beszélni abban az esetben, ha egy kis finnugor néptöredék kényszer hatása alatt, csatolt népként vándorol be egy területre? Volt-e, lehetett-e kapcsolat a 670 körül bejött esetleges finnugor elemek és az "ott maradtak" között?

Az antropológia álláspontját Hajpál Aranka ötödéves antropológus képviselte. Lipták Pál kutatásaira támaszkodva elmondta, hogy az embertani adatok támogatják László Gyula elméletét. A honfoglalás kori köznép antropológiailag egyezik az avar köznéppel /europe-mongoloidok/, azonban Árpád magyarjainak uralkodó osztálya eltér ettől /turánidok, uraliak, kevés pamiroid/. Lipták szerint a magyarság megjelenése a Kárpát-medencében először a bolgárokhoz, majd az avarokhoz, és legnagyobb számban a magyar honfoglaláshoz köthető. Lipták azonban nem lát a korai és késői avarok között olyan nagy embertani eltéréseket, amelyeket a régészeti kultúra változása alapján esetleg feltételezhetnénk. A 670 körüli bevándorlás embertanilag tehát nem mutatható ki.

A Régészeti Diákkör tagjai is megemlítették a nevolinói temető problémáját. László Gyula a griffes-indás népeesség egyik részét, az indásokat egyértelműen a nevolinói kulturához köti. Elmélete szerint az indások a Volga-Káma vidékén keveredtek össze a távolkeleti eredetű griffes népeességgel. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk a nevolinói kultúra publikálójának álláspontját, mely szerint egyezésről semmi esetre sem, legfeljebb hasonlóságról beszélhetünk. Szó volt még Konsztantinosz törzsneveinek hitelességéről s a leírásában esetleg fellelhető kettős időrendről is. A témához a diákköri tagok közül többen is hozzászóltak. A vitának ezt a részét lezárva dr. Kristó Gyula elmondta, hogy nem lát olyan okot, amely alapjaiban megdöntené Konsztantinosz törzsnévi listájának megbízhatóságát. A kettős honfoglalás elmélete ellen szól az is, hogy 896 előtti magyar jövevényszavak nem mutathatók ki a környező népek nyelvében.

Az ülés egyetlen hibájára a hallgatók hívták fel a figyelmet: arra ugyanis, hogy László Gyula nem lehetett jelen, nem képviselhette személyesen nézeteit, nem hozhatta fel újabb érveit.

Összefoglalva a vitát, dr. Róna-Tas András elmondta, hogy a magyar honfoglalás történetének rengeteg tisztázatlan, homályos pontja van még. Ilyen a szlávság problematikája, amely egy idő óta eltűnt a szakirodalomból. Kérdéses még, hogy valójában kik voltak a griffes-indások, lehet-e őket a 670-es onogur bevándorláshoz kapcsolni, és na igen, milyen kapcsolatban álltak a magyarokkal. Nem zárhatjuk ki azt lehetőséget, hogy magyarok is voltak közöttük, hiszen ahol az onogurok megfordultak a IV-VI. század folyamán, ott megfordultak a magyarok is, azonban László Gyula egyetlen térképét sem fogadhatjuk el bizonyítékként. Döntő talán az avar névanyag lenne, ez azonban nagyon szegényes, és még nem eléggé kutatott. Mindebből dr. Róna-Tas András azt a tanulságot vonta le, hogy a magyar őstörténet kérdése olyan komplex, bonyolult, hogy eredményes kutatása csak több szakember szoros együttműködése esetén lehetséges.

Befejezésül: szeretnénk minél több ilyen jellegű diákköri ülésen résztvenni, s ezt az őstörténeti diákkör idei programja, úgy érezzük, lehetővé is teszi.

Galántha Márta

DIÁKKÖRI FÓRUM

AZ ETNIKAI CSOPORTOK PROBLEMATIKÁJÁRÓL
AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN

Amerika történetének, a nemzet hagyományainak és mindennapi életének talán legmeghatározóbb része az, hogy a társadalom - kivéve az indiánokat - idegen országok, nemzetek, népcsoportok emberanyagából, illetve azok leszármazottaiból tevődik össze. Ezek, - kivéve a négereket - saját elhatározásuk nyomán vándoroltak be, mégha az esetek jelentős részében valamilyen kényszerítő tényező miatt is. Az amerikai társadalom és kultúra sajátos vonásainak megismeréséhez elengedhetetlenül fontos tehát e társadalom etnikai, kulturális erőinek, s további bonyolult fejlődésének alapos vizsgálata.

Anélkül, hogy a témakör elméleti vonatkozásait részleteznénk, meg kell említenünk, hogy az amerikanisztika - melynek tárgyköréhez témánk is tartozik - elméletileg a kulturológia egyik studiuma lehet. Ez a fiatal studium, kiváltképpen nálunk az, jellegénél fogva interdisziplinális, azonban a kérdéskör összességét tekintve történeti probléma, sőt, az Egyesült Államok története szempontjából az egyik központi kérdéscsoport.

Ebben a rövid vázlatban csak megemlítjük a legfontosabb kérdéseket. Legfőbb kérdésfeltevésünk az, vajon a bevándorlók asszimilálódására vonatkozó két főbb polgári elmélet - az "olvasztótégely" és a "kulturális pluralizmus" elmélete - milyen viszonyban van egymással, hogyan érvényesülnek azok a tendenciák, amelyeket ezek az elméletek a maguk oldalán felsorakoztatnak. Természetesen egyik véglet sem igaz végleteiben, /teljes asszimilálódás vagy annak teljes hiánya/, azonban a két tendencia léte kétségbevonhatatlan.

Első fontos problémánk az etnikai csoport meghatározásánál adódik. Néprajzi irodalmunkban ez a fogalom még nem eléggé tisztázott; gyakran szinonimaként használják a népi, néprajzi és etnikai csoport kifejezést. Tapasztalatainkat az amerikai viszonyokra vonatkoztatni nagyon nehéz, ezért az etnikai csoport kritériumai

közül legfontosabbnak a közös eredetet, vagy a közös kultúra egybecsatoló, azonosító, önmagát mástól elválasztó csoportöntudatot emeljük ki, és a többi néprajzi-szociológiai jellemzőket csak ezután vesszük figyelembe. További problémát jelent még az asszimiláció és az akkulturáció fogalmának a tisztázása.

A témakör konkrét kifejtéséhez és megértéséhez az Egyesült Államok történetét döntően befolyásoló bevándorlás elemzése igen lényeges. Ebből derül ki, hogy az egyes etnikai elemek milyen arányban érkeztek, milyen geográfiai csoportosulásokban helyezkedtek el, milyen időrendi sorrendben voltak dominánsak a bevándorlók áradatában, az amerikai történeti fejlődés melyik szakaszában kerültek az amerikai társadalom forgatagába. Milyen társadalmi állásu, milyen szakképzettségű, műveltségű elemek jellemezték az egyes csoportokat, milyen szellemi /vallási/ örökséggel a vállukon kellett szembenézniük az idegen viszonyokkal. A különböző időszakokban hogyan reagált az amerikai politika a bevándorlásra, hogyan tekintettek az amerikaiak az egyes bevándorló csoportokra, és hogyan tekintettek illetve milyen hatással voltak a bevándoroltak az elhagyott "Old Country" társadalmi és politikai életére.

Történeti-szociológiai megközelítéseink közül egyik legfontosabb a humán-ökológiának az a területe, amely a társadalmi rétegződés területi vetületeit, a csoportok szerveződési folyamatait a városi közösségek allokációs rendszerén keresztül vizsgálja. Történetileg kell áttekintenünk az egyes etnikai csoportok mozgását a szegregáltság, a gettó jellegű települési elkülönültség felől a szuburbánus települési forma felé, másképpen fogalmazva, a nagyvárosok centrumából a külvárosok felé. Ennek a folyamatnak a gyorsasága vagy mértéke átlagosan az akkulturáltság mértékével egyenesen arányos.

A következő fontos megközelítési pont az etnokulturális intézményesültségi szint történeti áttekintése. Ha az adott etnikai csoport szükségleteinek minden lehetséges változatát az etnikai csoporton belül ki tudja elégíteni, akkor az intézményesültségi szintje maximálisnak tekinthető. A valóságban természetesen ilyen sohasem fordult elő. Az etnokulturális intézményesültségi szint párhuzamos az etnikai csoport kohéziójával, öntudatával. Ebbe a kérdéskörbe tartozik az etnikus egyházak, az iktatás és a sajtó

0

valamint a jóléti-jótekonysági, egészségügyi intézmények szerepének a vizsgálata. Itt kell foglalkoznunk a nyelv szerepével is, - bár a nyelv nem intézmény - mivel az egyes csoportok anyanyelve jórészt ezeken az intézményeken keresztül tartható életben.

Néprajzi-szociológiai vonatkozású probléma az egyes etnokulturák endogámiája. Talán ennél a kérdésnél a legnehezebb a helyzetünk adatok hiányában. Csak minta-vizsgálatokra lehet valamelyest támaszkodni.

Csak ezen kérdések vizsgálata után vetjük fel döntő fontosságú szempontunkat: az osztályszerkezet és az etnokulturális csoport dimenzióját. Az osztályszerkezet hatása az etnokulturális mozgás tendenciáira hosszabb távon természetesen elsődleges jelentőségű. Az osztályszerkezetnek már az egyes csoportok bevándorlása utáni elhelyezkedésében, beilleszkedésében döntő szerepe volt. Az etnokulturális sajátosságok kifejeződésai egyben státuszszimbólumok is. Ez azt jelenti, hogy maguknak az etnikai csoportoknak is kialakult a presztizshierarchiája. A századfordulón kiéleződő osztályharc etnikai színezete már a nagy bevándorlás idején mutatta e két dimenzió - a vertikális és a horizontális - szoros összefonódását az Egyesült Államok társadalmi strukturájában. Az akkulturáció és az asszimiláció társadalmi átlagban a társadalmi emelkedést is jelenti, mégpedig afelé az "ideális amerikai" felé, amit a fehér protestáns - főként angolszász - elem képvisel, amely egyben a társadalmi struktúra csucsain is helyet foglal. Az emelkedés bizonyos pontokon az előítéletek érvényesítését, diszkriminációt vált ki, s az előítéletek ismét csak az etnokulturális kötelékek erősödését, az asszimiláció elakadását eredményezik.

Ezért, véleményünk szerint, egy alapvető folyamat többoldalu megjelenéséről van szó. Mivel az asszimiláció tendenciája megnyilvánulása a társadalmi emelkedés tendenciájának, a felsőbb, "amerikanizáltabb" rétegek ellenállása egyben az etnokulturákra tagolódó osztálytörekvésekkel szembeni ellenállás is. Az említett két elmélet két elvárást tükröz: az etnikai sokszínűség megszüntetését illetve annak megőrzését. Ugyanakkor az ideális, "100 %-os" amerikanizmus felé való törekvések útját gátak állják el, melyek erősítik az etnokulturák fennmaradását, esetleg újraszerveződését, míg egyben csábítanak is az amerikanizálódásra. Ezért az akkulturáció

- az amerikai társadalomban való lét alapfeltétele - általános,
de a strukturális asszimiláció esetleges.

Gellén József
/KLTE/

HEGEL AZ "ÁZSIAI" TERMELESI MÓDRRA ÉPÜLŐ TÁRSADALMAKRÓL

Az "ázsiai" termelési módról az 1960-as években újra meginduló viták egyik lényeges vonása, hogy egyfelől a marxi koncepciót mint egészet, másfelől annak történelmi "utóéletét" tárgyalják. Ugyanakkor tudomásunk szerint a probléma "előtörténetének" megvizsgálásával - néhány elejtett megjegyzéstől eltekintve - Magyarországon még nem foglalkoztak.

A dolgozat éppen arra a kérdésre próbál választ adni, hogy a marxi elemzés nyomán "ázsiai" termelési módnak nevezett kérdés-komplexumnak milyen előzményei voltak a Marx előtti gondolkodásban, közelebbről a hegeli történelemfilozófiában.

Az első rész egészen érintőlegesen a hegeli módszernek a történetfilozófiában való megjelenésével foglalkozik. Ezt - Marx nyomán - a szubsztanciának szubjektumként történő megragadásával jellemezhetjük. Hegel korántsem a priori konstruál egy mesterkelt, önkényes és ezáltal használhatatlan rendszert, mint ahogy azt néhányan állítják. Ellenkezőleg, nála a szellem teremtő öntevékenysége, azaz a szubjektív objektiválódását, megelőzi a lényeges objektív szubjektíválása, a szubsztanciának szubjektumként való tételezése. Így az aprioritás csak mint látszat jelentkezik. Ez a - Hegel szubjektív fölfogásától eltérő - objektív kiindulópont biztosítja azt a historikus szemléletmódot, amit a keleti világról vallott nézetei alapján a dolgozat harmadik felében próbálunk meg áttekinteni.

Ugyanakkor - s ez már a hegeli filozófia objektív idealista oldala - az elvonttól a konkrétéhoz felemelkedő módszer árnyoldalát jelenti, hogy Hegel ezt mint a konkrétnek a keletkezési folyamatát ábrázolja, s nem annak mint szellemileg konkrétnek újjáalko-

tását. Ezért válik nála a történelem az abszolút szellem teremtő tevékenységének termékévé, az emberiség valóságos történelme elvont, szellemi történetté, aminek lényege egy szellemi principium, a szabadság fogalmának fokozatos megvalósulása. E módszerbeli kettősség hangsúlyozásával Marx a következőképp utal a hegeli történelemfölfogásra: "Hegel az anyagot mindenütt történelmileg, a történelemmel való meghatározott, habár elvontan kiforgatott összefüggésében tárgyalja."

Mindezek figyelembe vételével próbáltuk meg a dolgozat második részében áttekinteni a történetfilozófia menetét. Hegel a világtörténelmet - idealista fölfogása miatt - úgy ábrázolta, mint a haladást a szabadság tudatában. Ennél fogva a fejlődés a gondolkodás szférájában zajlik, és lényegileg az önfelismerés kategóriájának fokozatos kiteljesedésében nyilvánul meg. Így a haladást a szubsztanciális szabadságtól a szubjektív szabadság felismeréséig megtett ut jelenti. Ennek az utnak három lépcsőfokát Hegel az "egy ember szabad - néhány ember szabad - az ember mint ember szabad" formulában rögzíti, aminek megvalósulása a keleti, görög, római és germán világban történik. Eszerint a fejlődést az általánostól mint egyestől, mint az Egytől való eljutás jelenti az egyig mint önmagában általánosig.

A folyamat jellegének megítélése kapcsán Hegel azt a haladást a természetiséggel való közvetlen összefüggésében vizsgálja, és kimutatja azt, hogy a világtörténelem addig megtett fejlődésének egyik lényeges vonása a természet uralma alól történő fokozatos függetlenedés. Ez az emancipálódás nála a valóságos történelmi fejlődést másodrendűsíti, amennyiben az igazi, az elsődleges az abszolút szellem fejlődése, amely gondolati síkon történik. Ennek ellenére rendkívül elvontan és homályosan ugyan, de mégis megjelenik az a kezdeti természeti meghatározottság, amit Marx később a termelő természeti létezési feltételeiként fogalmazott meg, s ami önmagában kettős, egyrészt szubjektív, viszonyulás a közösséghez, másrészt objektív, a közösség közvetítésével történő viszonyulás a földhöz.

Mindezek alapján a történelmi fejlődés felfogása, meghatározása a következő: ami Marxnál úgy jelentkezik, mint az egyén fokozatos önállósulása, fokozatos megszabadulása eredetileg tisztán termé-

szetadta, majd később módosult, de lényegileg megmaradt közösségi előfeltételezettségétől, az Hegelnél mint a szabadság fogalmának fokozatos megvalósulása, a szubjektív szabadság létrejötte mutatkozik meg.

A későbbiekben rendkívül vázlatosan megkíséreltük bemutatni, hogyan jellemzi Hegel az egyes világtörténelmi periódusokat. Ezek közül most csak a keleti világról - közelebbről Kináról és Indiáról - vallott nézeteit emeljük ki, annak alapján, hogy Marx mit tartott ebből átvételre, s ezáltal továbbfejlesztésre alkalmasnak.

A leglényegesebb a közösség és egyén kapcsolatának elemzése. Ezt Hegel a szubsztanciális-akcidentális viszonyával jellemzi. Figyelemre méltó, hogy Marx a Grundrissében azt a viszonyt magát a hegeli terminológiát is átvéve tárgyalja, annyira találónak véli a megfigyelést,

Hegel a kínai birodalom egyik leglényegesebb jellemzőjét a patriarkális elvben látja. Ez a közvetlen természetiségen nyugvó bensőséges viszony Kinában mint birodalmi építőelv jelentkezik. Helyesen érinti az egyéneknek a testté vált szubsztanciálishoz, a császárhoz fűződő viszonyát, ami negatív demokráciaként, általános rabszolgaságként jellemezhető. Hangsúlyozza az öntözés, a hivatalnokrendszer és a császár személyének kulcsszerepét, amik ugyancsak helyes észrevételek. Kiemeli a keleti társadalmaknak azt a jellegzetességét is, hogy a dinasztiai változása nem sokat változtatott az állapotokon, a birodalom szellemén. Ugyanerről írja Marx, hogy "A társadalom gazdasági alapelemeinek szerkezetét nem érintik a politikai felhőrégió viharai."

Indiáról is számos helyes észrevételt tett. Az ind principium legfőbb sajátosságát a kínai egységgel szemben abban a különbségben látja, ami a természethez való közvetlen viszony miatt maga is természeti jellegű s így a születéshez kapcsolódó: ez a kasztrendszer. Fontos, hogy Hegel ennek kialakulását a munkamegosztásból, a foglalkozások különbségeiből vezeti le. Megsejti a faluközösség gazdasági szerkezetének lényegét is, aminek valóban alapja az ipar és a mezőgazdaság önfenntartó egysége. De azt már nem ő, hanem Marx mutatja ki, hogy ezek a közösségek alapjai a keleti stagnálásnak, épp azért, mert a termelés és ujratermelés valamennyi feltételét magukban foglalják.

A tulajdon jellegének meghatározása kapcsán, bár Hegel a közösségi tulajdon Skyllájt és a fejedelmi tulajdon Kharybdise között vergődik, végeredményben mégis megközelíti a helyes megoldást: "kitünt egyfelől, hogy a fejedelem, a rádza, a földesur, de a parasztnak is örökös joga van a földjára, amely nem a rádzaéknak jut."

Ugyanakkor Hegel itt egy olyan hibát követ el, ami önmagában kettős, nevezetesen nem érinti a közösséghez való viszonyt, ti. a fejedelem csak mint a közösségeket képviselő felső összefoglaló egység tulajdonosa a földnek, ugyszintén a paraszt is csak mint a különös közösség tagja annak örökös birtokosa.

Az indiai vallást Hegel nagyon helyesen az indiai kettősség meghatározottságából vezeti le. Emiatt jelentkeznek egymást szükség-szerűen kiegészítő ellentétként a természetvallás, és a legnagyobb absztrakció, egyrészt a majom- és tehénkultusz, és másrészt a tiszta megszűnés absztrakciója, a reális öntudat megsemmisítése, a Nirvána.

Ezek voltak Hegelnek számunkra legfontosabb nézetei Kináról és Indiáról.

Csejtei Dezső

A JOHANNITA LOVAGREND GAZDASÁGI TEVÉKENYSÉGE A SZENTFÖLD ELVESZTÉSÉTŐL A XIV. SZÁZAD KÖZEPÉIG

A dolgozat először a Szentföld XIII. század végi elvesztésével foglalkozik. Kitér a keresztes hadjáratok terminológiájával és kronológiájával kapcsolatos vitára, és leszögezi: a XI. század végén kezdődő, Keletre irányuló hadjáratok elsősorban az európai feudalizmus sajátos, belső ellentmondásaiból eredő, és azok levezetésére szolgáló, a politikai hegemoniáért küzdő, majd azt megszerző pápaság teljes ideológiai befolyását élvező támadások voltak, és egy olyan korszakot jelölnek a középkor történetében, amely a XIII. századdal véget ér. De a korszak lezárulta újabb kérdéseket

vetett föl. Ilyen volt az a kérdés is, hogy mi történjék a Szentföld visszafoglalására létrejött egyházi-katonai rendekkel.

A dolgozat ezután áttekinti a johannita lovagrend történetét megalakulásától a Szentföld elvesztése utáni időig. Kihangsúlyozza a fontosságát annak a ténynek, hogy a rendházak Európa jelentősebb országaiban mindenütt létrejöttek, és jelentős adományokat kaptak a helyi uralkodóktól. Ezen területek közül a legfontosabb szerepet Provence kapta. Nemcsak azért, mert az első keresztes hadjárat innen, Dél-Franciaországból indult ki, nemcsak azért, mert a rend alapítói elsősorban franciák, és később is a francia lovagok adják a rend jelentős erejét, hanem Provence-nak a francia fejlődésben illetve a Földközi-tenger térségében betöltött sajátos helyzeténél fogva. Provence az Alpok lábánál helyezkedik el, kiváló hegyi legelők állnak a rendelkezésére. A sík részek jó minőségű földművelő területek, hajózható víziutakkal, és végül kikötők építésére alkalmas tengerparttal. Ugyanakkor Provence fele uton található a levantei kereskedelem két másik fontos területe, Katalonia és Itália között. Provence sajátos helyzetét fokozza az a tény is, hogy a Szép Fülöp és VIII. Bonifác pápa közötti konfliktus eredményeképpen 1308-ban a pápai székhelyet Avignonba teszik át.

Mindezek előrebocsátásával nézzük meg közelebbről a johannita rendet. Jóllehet a rend Európa jelentősebb országaiban komoly birtokokkal rendelkezett, mégsem számított komoly erőnek. A rend birtokainak jövedelmei a Szentföldre kerültek, hogy a rend törökellenes harcaihoz megfelelő bázist biztosítsanak.

A török XIII. sz.-i előretörésével a pápa kereste a kiutat az elszenvedett kudarcokból. Európában a keresztes hadjáratok iránti lelkesedés eltűnt, Anglia, Franciaország királyai országuk belső problémái felé fordulnak, a német császárt is lefoglalja a hazai nehéz helyzet, majd az Interregnum /1254-1273/ okoz nehézségeket. Az itáliai városok pedig virágzó kereskedelmet folytatnak a törökkel; Genova, Velence gyarmatokat létesít.

A pápa fölveti a templomos és a johannita rend egyesítésének gondolatát. A sok szempontból hasonló jellegű, ugyanakkor állandóan rivalizáló két rend együtt valóban komoly erőt jelentett volna. A terv azonban különböző okok miatt meghiusult.

1291-ben, mint már említettük, a rend, Akkon elestével, földönfutóvá válik. A lovagok Cipruson Találnak menedéket. A rend fölemelkedése ezzel veszi kezdetét. A szigeten való elhelyezkedés és a török elleni további harc alapvető föltétele, hogy a rend komoly hajóhaddal rendelkezzen. A Cipruson eltöltött 15 év alatt alapozódik meg a rend tengeri nagyhatalma. A lovagok - annál a katonai erőnél fogva, amit képviseltek - már kezdettől fogva kivették a ciprusi király ellenszenvét. Ez hamarosan konfliktushoz vezetett - különösen a hajóhad kiépítése miatt. A rend nagymestere ekkor a pápához utazik, aki a török elleni harc egyetlen potenciális képviselőjét látja benne, és a rend újabb kiváltságokat kap. Csak most jön igazán kapóra, a johanniták egyes országokban történt letelepedése, mert ilyen módon a rend egy nemzetközi kiterjedésű gazdasági-adminisztratív rendszerre támaszkodhat, amely a központ - Ciprus, majd Rhodosz - számára komoly anyagi jövedelmet jelent.

VIII. Bonifác a francia királlyal egyre éleződő konfliktusában is igényt tart a johannitákra, ez a másik oka, hogy különböző előnyöket biztosít számukra. Érthető, ha a rend hamarosan európai tényezővé nővi ki magát. A johannita nagymestert mindenütt fejedelemnek kijáró tisztelettel fogadják. Ez a hatalmi változás magyarázza azt is, hogy amikor 3 évi ostrom után, 1309-ben a rend letelepszik Rhodoszon és az azt körülvevő tíz kis szigeten, akkor a győnye tiltakozásoktól eltekintve, semmiféle támadástól nem kell tartania az európai hatalmak részéről.

Mindenképpen ki kell hangsúlyozni azt, hogy pénzügyi akciói ellenére a johanniták gazdasági ereje nem annyira a pénzügyi ténykedésekben rejlett - mint a templomosoké - , hanem elsősorban birtokaik Európa-szerte kiterjedt voltában és kereskedelmi tevékenységükben. De a rend megnövekedett feladata, hogy a Földközi-tenger keleti térségében harcképes erőt képviseljen a török ellen, továbbá Rhodosz és a hajóhad ellátása meg is követele birtokaik növelését. Legjobb alkalom erre a templomosok felosztása által gazdátlaná vált birtokok megszerzése révén nyílt. A pápa ezt engedélyezte is.

A XIV. század elejére a rend nemcsak diplomáciai és politikai téren válik európai hatalommá, de gazdasági értelemben is. Hajói katonai kísérettel ellátva, a Földközi-tenger partvidékén szét-

szórt johannita rendházakat támaszpontokként használva, a termékeket saját birtokain megtermelve a rend komoly riválisává vált Velencének és Genovának. Ennek a kiterjedt gazdaságnak Provence természetes bázisa lett. A dolgozat a gazdasági rendszert vizsgálja, és a források értékelése révén képet ad a birtokok szerkezetéről és fejlettségi szintjéről.

I. A rend gazdasági életének, jövedelmének egy tekintélyes része származott abból, hogy egyes rendházai hiteles helyként működtek. Vitás problémák esetén gyakran helyeztek zárolt birtokot a rend felügyelete alá. Ugyanakkor a rend tagjai foglalkoztak különböző birtokok eladásának, cseréjének közvetítésével és a műveletek lebonyolításával is.

II. Sokkal jelentősebb ennél a rend tengeri tevékenysége révén keletkezett bevétel. A hajók jelentős része a rend tulajdonát képezte. Ugyanakkor - épp a rend megnövekedett forgalmára való tekintettel - johanniták gyakran béreltek is hajókat. A hajókon személyeket - zarándokokat és egyéb rendeltetési helyre tartó utasokat, továbbá a kor fő kereskedelmi árucikkeit szállították.

1. főleg élelmiszerek, nyersanyagok:

só, gyümölcs, állatok, cukor, gyapot, bőr stb.

2. kézműipari termékek: ruházati cikkek, fémek, fegyverek

3. exotikus áruk: fűszerek, selymek

Igen jelentős és hosszú hagyományokra tekint vissza a személyszállítás. A johanniták már 1216-ban szerződést kötöttek Marseille városával, miszerint évi két hajónyi /kb.1500 fő/ zarándok elszállítására kötelezik magukat. 1248-ban ezek számát évi 3 hajóra emelik. Ekkor a fő rendeltetési hely még Akkon. Akkon eleste után a fő utirány: Marseille, Nápoly, Otranto v. Barletta, Lindosz /Rhodosz és Famaguszta /Ciprus/. Fontos rendeltetési hely Alexandria, amely a Földközi-tenger keleti térségének kiemelkedő forgalmu kereskedelmi központja, különösen Bizánc lehanyatlása után /1204/, de Katalóniába is mennek hajók Marseille-ből. Komoly rendházuk és birtokuk van a johannitáknak Barcelonában, Tortosa és Amposta városában stb. is. De Marseille kapcsolatai Mallorca szigetére is kiterjedtek. A johanniták hajóinak rendszeres, biztonságos járataiból a marseille-i kereskedők nagy hasznot húztak. A johanniták hajóit azért szerették, mert az egyes hajók fegyveres ereje ill.a

rendnek magának a Földközi-tenger térségében létrejött tekintélye komoly biztosítékot jelentett az egyébként kalóztól hemzsegő tengeren. A johanniták igen komoly hajóépítők. Ők építenek elsők között a XIV. században páncélozott hajót, /melynek ólomborítása volt/ - ez a Sainte-Anne, melynek csupán a személyzete 300 fő.

Ugyancsak a hajózási technikára jellemző adat 1307-ből: a Montjoye nevű hajójuk 30 nap alatt ért Edonme /Marseille mellett/ kikötőjéből Lindoszba /Rhodosz/. A johannita hajók erejére jellemző, hogy a rend komoly jövedelmeket szerzett a kalóz ill. a török hajók elfoglalása révén nyert zsákmányból.

Az Anjou-ház rend iránti rokonszenvét mutatja, hogy a johanniták a királyság kikötőit szabadon használhatták, és azokban mindenféle árucikket fölvehettek. A rend személyszállítására vonatkozó adatok között említsük meg a magyar vonatkozást is. 1350-ben a Nápoly ellen induló I. Lajos seregeit a johanniták szállították át hajóikon Itáliába, mivel a velenceiek ezt nem vállalták.

III. A rend hatalmas birtokain egyaránt foglalkozott földműveléssel és állattenyésztéssel. Komoly jövedelmeket hozott a faki-termelés is. A mezőgazdasági termékek közül főleg a búzát és az árpat, az állatok közül az ökröt és főleg a juhot, kecskét kell említeni, de adataink vannak a disznó- és szarvasmarhatartásról is. Nagyon fontos Provence esetében a szőlő termelése. A rend birtokai egy-egy rendház hatáskörébe voltak csoportosítva. A rendház körül voltak a gazdasági épületek, kovácsműhely, kemen-cék. A földet saját jobbágyaikkal ill. a XIV. sz. elejétől nap-számosokkal műveltették. A robot, főleg a betakarítási munkák idején a szállítás, begyűjtés terén maradt meg. A rend fejlett művelést folytat, háromnyomásos gazdálkodást, ennek tudható be, hogy a johanniták Provence-i birtokain az elvetett mag ötszörösét hozza, míg az egyéb Provence-i birtokokon az átlag csak a négyszeres hozam.

A XIV. század elején a munkaerő igen megdrágult Provence-ban is. /1338-ban a szántás négyszer annyiba került, mint 1300-ban./ A johanniták jó gazdálkodási rendszerére utal, hogy a magas költségek ellenére is jövedelmezően tudtak termelni. A rend birtokainak jelentős része ekkor, tehát 1320-1340 között, már a rend közvetlen kezelésében van. Rá kell mutatni azonban, hogy a belső forgalom és kereskedelem sokkal fejletlenebb és lassabb a tengerinél.

Ezenkívül az évszakok itt még kiesést jelentenek a forgalomban. Mégis, a rend számára - mivel nemcsak a közvetlen szükségletre, hanem az egész rend, egy kiterjedt hálózat számára termeli a gabonát és az egyéb termékeket - hosszú ideig kifizetődő a művelés. Csak a válság európai méretű kiszélesedése és a már említett, a XIV. század közepén pusztító járványok, továbbá az ezeket követő éhínség után kerül a rend birtokrendszere is veszélybe. Ez eredményezi azt, hogy a johanniták nagymértékben eladósodnak az itáliai bankároknál.

Összefoglalva annyit: a dolgozat elkészítésével a szerző egyrészt megpróbál feleletet adni arra a közismert problémára, hogyan és milyen módosítások, átalakulások révén tud egy olyan szervezet, intézmény tovább élni - megváltozott viszonyok között - , amely létrejöttének eredeti indítékát és célját részben vagy teljesen elvesztette. Másrészt, szeretne néhány konkrét adatot szolgáltatni az európai korai kapitalizmus kialakulásához és fejlődéséhez a Földközi-tenger térségében.

Zombori István

SZAKMAI ÉRDEKVÉDELEM

TANKÖNYVÜGYBEN...

"Azok a tengermenti, a sós haboktól sehol egy másfél napi járóföldnél messzebb nem eső területek, ahol az i.e. II. évezredtől egészen időszámításunk huszedik századáig a görög nép /hellének/ élete folyt, három földrajzi egységre tagolódik."

Mindannyiunk számára emlékezetes marad ez a mondat. Mert ugyan ki az a történelem szakos hallgató, kivéve az elsőéveseket, akinek ne dobbanna meg a szíve e sorok hallatán? Nehéz nem gondolni az ókor szigorlatra még abban az esetben is, hogy már szerencsésen átestünk rajta. Hogy miért ez a nosztalgia, arra próbálunk most választ adni. Tulságosan is telhetetlenek lennénk, ha azt kérnénk, hogy ne találjon süket fülekre ez az írás. Mi csak azt szeretnénk, hogy bizonyosodjon be ezuttal is: mégis mozog a föld.

Már nem kellene sok idő, és ezt is mondhatnánk, egyidős az emberiséggel az a probléma, amit most felvetni készülünk. Nem vagyunk önzők, nem a magunk sorsán akarunk könnyíteni, hanem az ifjabb nemzedékén. Szeretnénk, ha az ókor szigorlat nem egy olyan vizsga lenne, amit "meguszni" kell.

Csak egy kis matematika az egész, és összeáll a következő kép: a szigorlati anyagot nem kevesebb, mint 11, azaz tizenegy könyvből és jegyzetből kénytelen a hallgató összeszedni. Ez pedig, akárhogy is számoljuk, több mint 1200 oldal. S ez irodalmat még mindig nem említettük, ami oldalszámban még egyszer ugyanennyit tesz ki. Ha a könyveket egymás fölé rakjuk, akkor a köteg magassága 182 cm. /hiteles adat!/.

Sajnos a vidéki egyetemek esetében még ezeknek a könyveknek a beszerzése sem megy zökkenőmentesen. Az egyetemi és tanszéki könyvtárak még vállvetve sem tudják kielégíteni egy 50 fős csoport ilyen irányú igényeit. Meglehetősen reménytelen ez a vállalkozás azért, mert a könyvtárak az évek során már "salátává" olvasott könyvek helyett ujakat nem tudnak beszerezni egyszerűen azért, mert nem kerültek újból kiadásra. Nem akarjuk azonban e támogatást mellékvágányra terelni, hisz a szigorlati felkészülésben nem a

könyvek beszerzése a legnagyobb problémánk, hanem a meglévők anyagának a rendszerezése. Előfordul az is, hogy a jegyzet nem ki-mondottan történelem szakos hallgatók számára készült. Itt első-sorban az OT 1. sz. jegyzetre gondolunk. Igen, egyszer csak rájöt-tek "magasabb berkekben" is arra, hogy nem ártana egy régészeti jegyzet a történelem szakosoknak sem, ha már vizsgáznunk kell be-lőle... Mi történt ekkor? Az eredetileg régész hallgatóknak ké-szült jegyzetet egy harmadik személy átdolgozta... Így készült el a történelem szakosok számára az ókor történetének első kötete, ami még az eredeti lerövidítésének is elég szerencsétlen változata. Hibáktól persze a többi jegyzet sem mentes. Mindegyikben hiányzik - ha nem is azonos mértékben - az anyag megfelelő rostálása, és így a hallgató többnyire csak egy adattárral találja szemben ma-gát. Ráadásul egész fejezetek maradtak kidolgozatlanul az ókor történetéből: pl. van római köztársaság és császárkor jegyzetünk, de a "kályha" amitől elindulnánk, a királyság története, még nem jelent meg. Pontosabban: még meg sem irták. Az ókori kelet törté-netének pedig kb. egyharmad része az, amit már tanulmányozni le-het, azaz lehetne, ha pl. két különálló fejezetben nem olvasná a laikus hallgató nemegyszer ugyanazt a nevet kétféleképpen írva... Tudniillik mind az egyiptologus, mind az assziologus másképpen írja le a szóbanforgó nevet. Kis jóakarattal ez a probléma is megoldható lenne. Hogy egyik jegyzetünk se maradjon ki, a görög történelem-ről írt kötet igazán kitűnő tudományos erényekkel rendelkezik, de néha tizenhatsoros mondataival, a tanulás céljának nem eléggé fe-lel meg. Aztán nem ártana egy megfelelő tankönyv vallástörténet-ből sem, hiszen nem használhatjuk örök időig Hahn István "Iste-nek és népek" c. Minerva zsebkönyvét!

Ami a diákoknak gondot okoz, probléma kell hogy legyen az oktat-tóknak is. Ezuttal dr. Maróti Egon tszv. docens lett a pártfogónk. Ha kevesen is tudják, ő az, aki már évek óta lelkes támogatója és szószólója ügyünknek. Kérdéseinkre a következőket válaszolta: "Azt hiszem ezt a kérdést érdemes lenne egyszer átfogóbban megnéz-ni, mert a tananyag az egyetemes történet későbbi korszakai eseté-ben talán még foghíjasabb. De nem akarok kitérni a kérdés elől, ma-radjunk a konkrét témánál. Az igazság az, hogy felettes hatóságaink réges-rég elrendelték már az ókortörténeti tankönyv elkészítését. Már az a határidő is több mint két esztendeje lejárt, ameddig a

felkért szerzői kollektiva a Tankönyvkiadóval kötött szerződésében vállalta a maga részének az elkészítését. Értesüléseim szerint a tervezett kötet tizenegy munkatársából eddig nyolcan adták le kéziratukat: tankönyv azonban ebből csak akkor lesz, ha az utolsó kézirat is befut - pontosabban, ha a lektori és a szerkesztői munka is befejeződött. /Zárójelben jegyezzük mi meg, hogy a szegedi munkatársak már leadták kéziratukat.../ A mind súlyosabbá váló helyzetet szóváltottuk tavasszal, a Művelődésügyi Minisztérium Történeti Szakbizottságának ülésén, és ígéretet kaptunk rá, hogy az illetékesek tárgyalni fognak a késedelmes szerzőkkel, és az igen elfoglalt kijelölt szerkesztővel. Az említett megbeszélésen szóba került az a probléma is, hogy a jegyzetek egy része - más történeti korok esetében néha még nagyobb mértékben - elavult, és új, átdolgozott munkákra lenne szükség. A felújítások elmaradásában, tagadhatatlan, hogy nem mindig, sőt, alapvetően nem a szerzők a ludasak: ez elsősorban szervezési és üzleti kérdésnek tűnik. A kiadó u.i. elvben négy évre szerzi meg a jogot a szerző kéziratának kiadására, így érthető /?!/ , hogy kényelmesebb és kifizetődőbb számára, ha ezt a kérdést nem bolygatja... Illetőleg másfelől a kiadó is joggal hivatkozhat esetenként arra, hogy hiába vár a jegyzeteket felváltó tankönyv-kéziratokra. Itt a Műv. Minisztériumnak lenne feladata generálisan rendezni a helyzetet. A megoldás talán az lenne, hogy kötelezzék a Tankönyvkiadót, hogy a szerződésben rögzített határidők lejárta előtt szólítsák fel a jegyzetek szerzőit, milyen korszerűsítéseket kívánnak eszközölni munkájukban, stb. Ez ugyan némi költséget jelentene a vállalatnak, de legalább a hallgatók folyamatosan korszerű jegyzet- és tankönyvanyaghoz jutnának, és tulajdonképpen mégiscsak ez lenne a lényeg. Említették a szigorlatot: higgyék el, a vizsga nemcsak maguknak gond. Mert ugyebár adott egy követelményrendszer, de csak hiányosan vannak meg hozzá azok az eszközök, amelyek segítségével eleget lehet tenni az igényeknek. Jó lélekkel egyikről sem lehet megfelekedni - de hogyan lehet összeegyeztetni a kettőt? - ez sokunknak okoz fejtörést. Nyilván ezért merült fel az az "eretnek" nézet, hogy pl. bizonyos egyetemi státusok elnyerésének nem egy-egy - bármennyire értékes, de nem egyszer eléggé periférikus tárgy - akadémiai pályamunka elkészítése lenne az alapfeltétele, hanem pl. egy nagyobb korszakot átfogó tankönyv elkészítése, ami a

tanulmányi munka eredményessége szempontjából sokkal gyümölcsözőbb lenne. Valami megoldást kellene találni; s jó lenne, ha minél előbb, mintsem már az elkészített kéziratok felfrissítésével kelljen előlről kezdeni... Mi itt megtettük, ami tőlünk tellett - az, hogy utódaink ennek a munkának mikor veszik majd hasznát, sajnos nem rajtunk múlik..."

Eddig a hozzászólás, amit ezuton is megköszönünk Maróti Egon tanár urnak - és ezekután sok ujat már mi sem tudunk írni. Mindenetre úgy érezzük, hogy az eddiginél több "jóindulattal" kezelve ezt az ügyet, az itt felsorolt problémák jelentős része megoldható... Tudjuk azt is, hogy ez az egy kiáltás még nem fogja Jerikó falait ledönteni, - de egy kórus harsogása már biztosan... Addig azonban hozzá kell tennünk a következő "záradékat":

Elsősök figyelem! A szigorlati anyagot még mindig az itt "ostorozott" könyvhalmoz képezi!...

Schwarz Klára - Petrovics István

HI-HI-STORY

Ebben a rovatunkban egy sorozatot szeretnénk megkezdeni a magyar őstörténettel foglalkozó "tudományos" munkák bemutatásával. Ez az anyag a Kőrösi Csoma Sándor Diákkör ülésén hangzott el, "Őstörténeti bolondgombák" címmel. Bár kétségtelenül bolondságokról van szó, mégsem csak a nevetetés a célunk. Ezeknek a munkáknak sajnos - főleg a külföldi magyarok között - népes olvasótábora van ma is. Az utóbbi időben Magyarországon is megjelentek, illetve külföldről kerültek hozzánk azok a cikkek, amelyek főleg a sumér-magyar rokonság elméletével foglalkoznak. Ezek a közvéleményre is nagy hatást gyakoroltak.

Nagyon érdekes mindenekelőtt megvizsgálni a művek keletkezésének hátterét. Van köztük mult századi munka, amely tele van jóindulatu, de óriási szakmai tévedéseket magában foglaló föltevésekkel. Az a dolgozat pedig, amit először mutatunk be, és az angol-magyar rokonságot bizonygatja, 1939-ben készült. Nem nehéz kitalálni, hogy elsősorban a magyar sovinizmus "eszméje" miatt kellett nekünk ekkor rokonságba kerülni egy un. "nagy néppel".

Manapság is megfelelő ideológiai tartalmuk van az ilyen jellegű munkáknak, melyeket főleg amerikai magyar emigránsok és disszidensek hoznak létre. Köztük van pl. egyetemünk volt tanára /Bobula Ida/, egy hajdani tisztiiskolás /Badinyi-Jós Ferenc/ stb. Javarásszuk amatőr, megfelelő nyelvészeti és történeti előképzettség nélkül. Sokszor föltünési vágyból kezdenek foglalkozni a témával, és tetszetős nyelvi hasonlításokkal, viszonylag kis munkával, látszólag jelentős tudományos eredményeket érnek el.

Közös jellemzőjük, hogy valamennyi - sokszor nem is titkolt - végkicsengése nacionalista jellegű. Éppen emiatt nem lehet őket figyelmen kívül hagyni. Sajnos őstörténetünk kutatásának helyzete lehetővé teszi az ilyen jellegű föltevések és művek elterjedését. Mivel azonban ez mindenképpen olyan kérdés, amely az embereket érdekli, több gondot kellene fordítani a kutatásra és a tájékoztatásra, továbbá megfelelő vitacikkekkel kellene lehetetlenné tenni elsősorban a suméristákat.

Természetesen az egyetemi hallgatókat, ha lehet, még fokozot-

tabban érdekli a magyar őstörténet problematikája. Mi, szegediek viszonylag szerencsés helyzetben vagyunk: az elmúlt tanévekben Karácsonyi Béla és dr. Róna-Tas András előadásai magas színvonalon elégitették ki igényeinket. Remélhetőleg a nemrégiben megalakult Szegedi Őstörténeti Munkaközösség - amelyet más helyen részletesebben mutatunk be - tevékenysége nagy lépéssel visz minket közelebb ahhoz, hogy a magyar őstörténet több problémája méginkább tisztázott legyen.

Kecskés János

MAGYAR-ANGOLSZÁSZ ROKONSÁGNAK AZ Ő ELMÉLETTE

Mindenekelőtt szeretném leszögezni, hogy az ismerttetendő művet többször elolvastam, és megpróbáltam gyarló elmémbe humoros formába átültetni. Ekkor rájöttem arra, hogy egy humoreszket humorosabbá tenni - ha ez valóban az - nem vagyok képes. Ezért úgy döntöttem, hogy néhány mondatban utalok a főbb elképzelésekre, majd pedig átadom a szót a MŰ írójának, aki lebilincselő stílusban a legkézzelfoghatóbb bizonyítékok tömkelegével fogja elárasztani az erős lelkiületű olvasót, miközben fél kézből átírja az emberiség történelmét. Van egy olyan nézet, amely szerint a döntő fontosságú és mindent meghatározó könyvek mindig kis terjedelműek: ebben a vonatkozásban itt sem mutatkozik különösebb probléma, mert a tárgyalandó elképzelés kifejtésére az általam igen tisztelt Fehér Istvánnak mindössze egy apró kis könyv 60 lapjára volt szüksége.

Cimlapja rejtelmes és sokat sejtető: ENGWER a főcím, - és hogy a titokzatosság tovább fokozódjon, az alcím: Engwer-Saecel, amely nem más, mint "kontinentális!/ angol-szász hangtan, nyelvtan, olvasókönyv", és "az angol eredeti rövid kivonata", amellyel kapcsolatban a "szerzői jog a helyesírási módszerre is fenntartva" felirat tanúsítja, hogy a szerző már előre megakadályozta, hogy elmesziporkáit megpróbálják kisajátítani.

A könyvecske tartalmazza valamennyi "idétlen" elmélet - mint pl. a finn-ugor, a török behatás stb, - rendkívül kemény és elsöprő kritikáját, bizonyítva az általa fölvetett hipotézis helytállóságát, és az "engwer" /magyar/ - "saecel" /székely/ - angolszász rokonságot az őskereszténység időszakára vetíti vissza, miközben

sajnálatra méltóan nevetséges nagysoviniszta kirohanásokat tesz. Szükségesnek látszik még hangsúlyozni, hogy az alább idézőjelben szereplő gondolatok valóban a MŰ gondolatainak leghivebb tükrözését jelentik. Bujjon tehát el a krónikás, és adja át a főszerepet az ESZMÉNEK.

Az első fejezet címe: "Előszóféle a sok faji és nyelvi fantazmagória elosztatásának történetéhez. Fantazmagóriák egy elszigeteltség körül." Itt három // rövid sorban adja Anonymus, Kézai, Ibn Ruszta, Gardesi és Constantinos kritikáját, majd elemzi azokat a tévutakat, amelyeken eddig járt a nyelvtudomány. "A négy évszázados harci érintkezés során rengeteg ősmagyar kifejezés ment át a primitív török nyelvbe. Hozzánk is átcsuszott egy kisebb mennyiségű török szó. Ebből kisütötték, hogy a magyar nyelv török-tatár fajta m o n g o l." Az ugor-elméletéről pedig így vélekedik: "...csimborasszója volt az ugor alapnyelv megalkotása", majd fölkiált, és intellektuális gunyorossággal osztja ki ennek képviselőit: "Nyelvet készítettek egy soha nem létezett nép számára!- Hiszen ugor nép a világon soha nem volt! Mily kár, hogy nem készítettek hozzá ugor történelmet. Birodalmakat. Hódításokat és államomlásokat. Uralkodókat és államférfiakat... Ugorfajta nehézkedési törvényt és archimedesi tételt. Ezt mind a ponyvairódalom számára."

A továbbiakban - elmélete bizonyításaként - a hunokat "keleti gótok"-nak nevezi, majd a tatár kánságot létrehozó mongolokat, etnikum tekintetében gót-szláv csoportosulásként tartva számon, kijelenti, hogy "Ősorosz" néven elfoglalták Kinát is. Ezekután pedig - kioktatás formájában - röviden vázolja fantasztikusan ujszerű munkamódszerét és az általa elért eredményeket. "Komoly tudomány alapja csak a tapasztalati megismerés lehet... Így állapítottam meg, hogy a magyar nyelv a n g o l s z á s z. Hogy nemzetünk neve ENGWER. Uj angolul Englishman. - S a "magyar" szó egyszerűen annyit jelent, hogy "nemzet". Nép. Fajta. EMBER. /Izlandi nyelvjárás". Világos, nem? A mélymagyar lovacsák, ha a nemzeti nagyság úgy kívánja, patájuk alá tiporják akár az Északi-sark jegét is... De még nincs vége!: "Északi nép vagyunk. És nem déli nemzet."- írja. "Nyugati és nem keleti. Több mint kettőezer éve itt vagyunk... Mi voltunk az első európai keresztény nép már a IV. sz-ban.

Azért mert Róma kereszténységünket pogánynak tartotta, azért még Sámuel, Salamon és a többi bibliai nevű magyar vezérek alatt Rómának ellenálló magyar nép még nem vált bálványimádóvá. Mi vagyunk a legrégebb GERMÁN kultúra és nyelv Európában. - Minket nem iskoláztattak idegen kulturák. Mi iskoláztattunk idegen kulturákat. Elszigetelt fajunknak pedig nem rokonai se a kutyafejű tatárok, sem pedig a bugyogós törökök, avagy szibériai eszkimók. Hanem: angolok, lengyelek, lombardok. - s ezen felül az askenázi, vagyis germánzsídók. Mindazon népcsoportok, amelyek az ősi engwer településből váltak ki a keleti gót birodalom összeomlása után." /Ezt jól összeszedte!/ Most már, azt hiszem, tökéletesen érthető a szerző később fölhangzó csatakiáltása: "Revideálni a világtörténelmet!"

A következő idézetben pedig úgy tűnik számunkra, mintha - minden határozott érdeme ellenére - ez az elképzelés kissé túl "tendenciózus" lenne: "Beadványokkal fordultam minisztériumokhoz, legmagasabb méltóságokhoz, összes nagyobb magyarországi tanintézetekhez, hogy a finn-ugor és a török-tatár fantazmagóriák továbbhirdetését tilalmasszák. Ténymegállapításaimat azonban, mint hónapok óta látom, egyszerűen elhallgatják, a tudományos körök. Továbbra is a régi, sajnos alacsonyabb faji rangon túrik meg a magyar nemzetet..."

Ezekután áttér a konkrétabb bizonyításokra: történelmi dokumentumként idézi "Alfréd király Orosiusát", amely szerinte döntő bizonyíték az összes eddig elmondott tényre. /Nem vitás: az egyszerű ember inkább elhiszi, csak hogy ne kelljen belenéznie a szerző által "engwerizált", primitíven idézett krónika-szövegbe./ A szerző tehát - saját fölszólitásának engedelmességedve - a továbbiakban átírja a világtörténelmet. Szerinte az "engwer népek" szülőhazája valahol Grönland körül lehetett, majd Skandinávián át laposfenekű hajóikkal "leveztek" a Duna-Tisza közére, ahol le is telepedtek, és megtették mindazt, amit a szerző vár tőlük. Egy csoportjuk azonban - megelégedve az itt folytatható hajózó életmódot, "cca 1500 évvel ezelőtt" kivándorolt Angliába... Őshazáját azonban soha nem feledte, megőrizte az itteni földrajzi neveket: Temes-Thames, Berettyó-Bretagne, vagy pl. más fogalom megjelölésére használja: Kend-Kent, Makó-Malcolm sötöbő...

A következő részben bizonyítja, hogy az "angol nemzeti intézmények magyarországi exportcikkek". Ezt írja: "Angolt angollá a gentlemanség, angol font és az Union Jack, a kettőskeresztes kék-vörös angol lobogó teszi." /Nesze neked, nemzetfogalom! / Az nyilvánvaló ugye, hogy az angol zászló nem más, mint a székely ácsok gerendatechnikájának rajza. Aztán pár szóban ecseteli a hölgyek kiváltságos helyzetét hazánkban, amit - mint írja - "annyira irigyelnek a többi népek páriasorba taszított nőgyedei." /csodálatosan elhelyezett bók! / És végül: Font-sterling = Eaststerling. Előzőleg - hangzás alapján - bizonyítja azt, hogy a shilling = sallang, a farthing = fitying, és a pence = pénz. Ez nyilvánvaló, de még semmi a következőkhöz képest: "...hogy maga az eaststerling is ismeretes volt, igazolja egy ősi magyar gyermekversike. Melynek értelme mind a mai napig homályos volt. Azonban szövegének engwerizálása... csodálatos dokumentumár adja a magyar kulturának. Ahol a gyermeket is gazdasági és kereskedelmi kulturára tanították. Csengő-bongó versikében: Lánc, lánc, eszterlánc

Eszterláncért cérna"

Tehát a probléma megoldódott: eszterlánc = eaststerling, és az okos ós-csemete tudja, hogy pl. ós-cérnát nyugodtan vehet érte az ós-boltban... Eme idézetek bemutatása után visszavonulok az elmélet további taglalásától. Érdeklődők számára közlöm, hogy ékes engwer nyelvre irt dalocskák - főleg ősmagyarok - található még a könyvben, a részletes "nyelvészeti fejtegetések" mellett. Pl. "Eltörött a hegedüm", a "Mikor én még legény voltam", "Amerre én járok" - és még több hasonló jellegű "pop-song". /Érdemes lesz megtanulni - s máris pitymallik az össz-germán égbolt.../

Végül az író azzal fenyeget, hogy egy Engwer-Saecel olvasókönyv 150 olvasmánnyal, Reader-Regő címen előkészületben van... Művéhez Fehér István még felelős szerkesztőt és kiadót is talált - de csak Fehér István személyében.

Befejezésül csak annyit, hogy ez a könyvritkaság jelenlegi tulajdonosához az ócskapiacról került, ahol egy beszédes ember árulta 2 Ft-ért. Sikerült lealkudni 1,50-re...

Csernus Sándor

RECENZIÓK

JAKÓ ZSIGMOND: A BETHLEN-KOLLÉGIUM KÖNYVTÁRÁNAK
KEZDETEI ÉS ELSŐ KORSZAKA /1622-1658/

Művelődéstörténetünk egyik meglehetősen fontos, korai szakaszáról értekezik Jakó Zsigmond a Korunk 1973-as Évkönyvében. A Bethlen-kollégium könyvtárának kezdeteit és első korszakát tárgyaló cikk olvasása során számos alapvető információ mellett megvilágosodik a korszak jelentős szellemi közkincsének sorsa és a művelődéspolitikát alakító erővonalak rajza is.

A cikk szerzője bemutatja a gyulafehérvári collegium academicum könyvtárának az első időkben Bethlen személyes, fejedelmi könyvtárával való egybeesését, tárgyalásra kerül Bethlen ama művelődéspolitikai elképzelése is, amelynek jegyében az erdélyi iskoláztatás megfelelő színvonalát európai szintű könyvtári ellátottsággal igyekezett biztosítani.

Az a régóta vitatott kérdés is tisztázódik, amely Szalárdi Sirmalmas krónikája kapcsán vetődött fel: a fejedelmi és a kollégiumi könyvtár együtt- illetve különélése.

Biztos képet kapunk a Bethlent követő uralkodók alapvető művelődéspolitikai elképzeléséről is. I. Rákóczi György "mint hitbuzgó ember hiven teljesítette a kálvinista fejedelemre háruló minden kötelességét a protestáns egyház legjelentősebb iskolájával szemben", de kezdeményezéseit egyre inkább a Sárospatakon létrehozandó új politikai és művelődési centrum kiépítésére fordította. A gyulafehérvári könyvtár ekkor alakul át kizárólagosan kollégiumi könyvtárrá, amikor az új fejedelmi könyvtár mennyiségi és minőségi tekintetben is egyre inkább Sárospatakra lokalizálható.

Szó esik arról is, hogy II. Rákóczi György alatt még mostohább sorsa lett a valaha európai hírű Bethlen-könyvtárnak. Ebben az időben még inkább fokozódik az a folyamat, amelynek keretében az egykori gyulafehérvári könyvtár értékesebb része "átvándorol" az immár Comenius vezetése alatt álló sárospataki skólába. A szerző ennek a sajátos ténynek tulajdonítja, hogy a valamikori fejedelmi székváros 1658-as pusztulása során mégsem érte halálos romlás az akkor már felbomlásban lévő gyűjteményt.

A Bethlen-könyvtár utóéletére vonatkozik, hogy a belőle kisarjadó kollégiumi könyvtár csak létrehozó törzssanyagának ily módon való pusztulása után szerveződhetett újjá Nagyenyeden. "A poraitól Enyeden újjáéledő kollégium könyvtára a már kialakult hagyományokra támaszkodva vészelte át a nehéz időket, és nagyobb meg-
részéltatások nélkül folytathatta működését."- fejezi be kitűnő, a korszak kutatóinak figyelmébe ajánlható cikkét Jakó Zsigmond.

Téglásy Imre

FRANCSICS KÁROLY: KIS KAMORÁMBAN GYERTYÁT GYUJTÉK

Ez év tavaszán jelent meg a Magvetőnél ez a rendkívül érdekes könyv: egy XIX. századi borbélylegény naplója, visszaemlékezései.

Francsics Károly 1804-ben született Pápán. Apja szijgyártó volt, maga borbély lett. 1848-ban kezdte írni naplóját, amelyet visszaemlékezésekkel bővített ki, és többször is átírt. /Ezért is nehéz a könyv műfaját meghatározni./ Ez tette szükségessé, hogy a hatalmas mennyiségű anyagot rendezzék, az ismételéseket elhagyják. A munkát Vörös Károly végezte el, az ő munkája nyomán vált az a könyv nemcsak a történelemmel foglalkozók, de a nagyközönség számára is érdekes olvasmányá.

A szerkesztő az eredetileg tagolatlan munkát 23 fejezetre osztotta. Az első 13 fejezetben megismerkedhetünk Francsics ifjúságával. Visszaemlékezés formájában képet kapunk egy XIX. század eleji kézműves család hétköznapijairól, de szó esik Pápa francia megszállásáról s a földrengésről is. Betekintést nyerünk a család meglehetősen labilis anyagi körülményeibe, majd megtudjuk, hogyan lesz Francsicsból borbélyinas. Az inasélet viszontagságai után a vándorlás nem kevésbé keserves évei következnek. De ennek az időszaknak a bajait, gondjait megszépíti a harminc évnyi messzeség és a visszaemlékezés nosztalgiája. 1827-ben Francsics Veszprémbe kerül.

A 14. fejezet az 1849. év eseményeit írja le napló formájában. Rendkívül érdekes nyomon követni, hogyan tükröződnek a helyi és

az országos események Francsics gondolataiban, miként értékeli a gyorsan változó eseményeket. Naplója jól tükrözi a mezőváros hangulatát is.

Az utolsó fejezetek az 1850-1873 közötti éveket mutatják be. Francsics személyes sorsában átmeneti fellendülés következik be, számos beruházást eszközöl, amelyek óriási kamatai azonban rövidesen tönkreteszik. Naplóját, mely igen érdekes és értékes kortörténeti dokumentum, 1871 végén zárja le. Különös forrásértékét az adja, hogy egy olyan réteg mindennapi életéről ad felvilágosítást, melyről források hiányában eddig elég keveset tudtunk.

Csajági Réka

FOLYÓIRATSZEMLE

Tudod-e, hogy a tanszéki könyvtárban rendszeresen böngészhetsz idegennyelvű folyóiratokat? Nos, ebben a munkádban szeretnénk segíteni neked a Szegeden elérhető angol és amerikai folyóiratok rövid bemutatásával.

The Canadian Historical Review /A Kanadai Történelmi Szemle/ a torontói egyetem kiadványa, mely évente négyszer, márciusban, júniusban, szeptemberben és decemberben jelenik meg. A folyóirat feladatának tekinti különböző történelmi tanulmányok és dokumentumok közlését abból a célból, hogy elősegítse a történelmi kutatást, és felkeltse az olvasó érdeklődését e tárgy iránt. Izelítőnek két cím az 1972/márciusi számból:

Egy európai hozzászólása a kanadai imperializmushoz

Az északi sarkköri vita; az 1925-ös Byrd Macmillen féle expedíció példája

A kiadvány második részében rövid kritikákat, ismertetéseket találunk a nemrégiben megjelent kanadai, amerikai, angol és európai történelmet feldolgozó könyvekről.

Chicagóban lát napvilágot szintén évi négy alkalommal az alábbi kiadvány:

The Journal of Modern History /Ujkori Történelmi Folyóirat/

Jellegének illusztrálásához az 1972/decemberi számának legérdekesebb cikkeit idézzük, természetesen csak cím szerint:

A reform megnyilvánulása. A porosz gyalogság újrafelfegyverzése 1806-13.

A török helyzet a Balkánon a 18.században

A Londonban negyedévenként megjelenő The English Historical Review

/Angol Történelmi Szemle/ hasonló formai rendszerrel dolgozik. A nagyobb lélegzetű munkákat rövid ismertetések, kritikák és dokumentumok követik. Az 1972/decemberi szám kiemelkedő tanulmányai:

Sir Robert Cecil és a Földközi-tenger kirablása

A Clement-hegyi emlékirat és az angol érdekeltség Kelet-Afrikában

A History című folyóirat az angol történelmi társaság évente háromszor megjelenő kiadványa. Az 1972/októberi számból csak néhány cím ismertetőnek:

Ami nem következett be István uralkodása alatt. /A normand birodalom hanyatlása a 11-12. században/

A Mandewilles-ek szerencsétlensége. /Essex legbefolyásosabb családjáról/

A Londonban megjelenő History Today /Történelem Ma/ c. folyóirat könnyen olvasható, magazin jellegű kiadvány. A tanulmányokat eredeti képek és korabeli metszetek gazdagítják. Izelitőül az 1973. áprilisi számának egyik cikkét mutatjuk be röviden, melynek címe:

"II. Henrik és az 1173-as felkelések"

A szerző a klasszikus polgári iskola képviselője: részletesen foglalkozik a király magánéletével, és elsősorban szubjektív tényezőknek tudja be az 1173-as problémákat, de láttatja a kor főbb tendenciáit is./külpolitikai irányultság, kapcsolat Lombardiával, stb./ Utal arra is, hogy a problémák egyik okozója az angol királyi birtok szórtsága. Jelentős belpolitikai problémák is okot adnak a külső segítséggel történő dinasztikus viszálykodásokra, amelyeken Henrik nem kis nehézségek árán lesz urrá.

A cikk, a már említettek ellenére - szemléletesen mutatja be az uralkodó egyéniségét, és érdekes adalékkal járul hozzá a kor problémáinak tisztázásához.

FÖLHIVÁS

Az itt közlerdő kérésünk kettős jellegű: vonatkozik egy konkrét dologra - és érvényes általánosságban is. A konkrét: következő számunk rendkívüli kiadás lesz; célunk egy emlék-kiadvány elkészítése, amellyel kegyeletünket kívánjuk leróni a közelmúltban elhunyt két neves oktatónk - dr. Wittman Tibor és dr. Lehel István emlékének. Fölkérjük tehát hallgatóinkat - elsősorban felsőbbévesekre, vagy már végzett történelem szakosokra kell gondolnunk - hogy segítsék munkánkat, és tegyenek meg mindent annak érdekében, hogy következő számunk minél színvonalasabb legyen, és meg tudjon felelni a célnak, amit magunk elé tűztünk. Ugy érezzük, hogy ez mindazok számára közügynek kell, hogy legyen, akik személyesen ismerhették őket. Ismételten kérjük tehát, hogy mindazok, akik úgy érzik, hogy terünket bármily módon támogatni tudják - és akarják is - jelentkezzenek elképzelésükkel a szerkesztőbizottság valamelyik tagjánál.

Ezekután következék a fölhívás általános része: mivel célunk az, hogy kiadványunk minél szélesebb bázisra támaszkodjon, fölkérjük minden egyes Olvasónkat, hogy ötleteivel, elképzeléseivel, javaslataival támogasson minket, és segítse az "AETAS" következő számainak a megjelenését.

Jelen fölhívásunk pedig vonatkozik elsősorban egyetemünk hallgatóira, de ugyanakkor más - segíteni kívánó - felsőoktatási intézmény elképzeléseinkkel rokonszenvező hallgatóira egyaránt.

Az "AETAS" szerkesztősége.

TARTALOMJEGYZÉK

Szerkesztőségi beköszöntő	3. old.	
TUDOMÁNYOS MŰHELY		
Magyar őstörténeti munkaközösség Szegeden	4.	"
/Janurik Tamás/		
A "Tizkötetes"-ről /Bodonyi Ilona/	8.	"
DIÁKKÖREINKRŐL JELENTJÜK		
XI. /jubileumi/ OTDK /Frank Gábor/	11.	"
Régészképzés Szegeden /Gróh Dániel/	13.	"
A Történelmi Diákkörrel... /Majoros István/	16.	"
Együttműködés diákköreink között /Galántha Márta/	17.	"
DIÁKKÖRI FÓRUM		
Az etnikai csoportok problematikája az Egyesült Államokban /Gellén József KLTE/	21.	"
Hegel az "ázsiai" termelési módra épülő társadalmakról /Csejtei Dezső/	24.	"
A johannita lovagrend gazdasági tevékenysége a Szentföld elvesztésétől a XIV. század közepéig /Zombori István/	27.	"
SZAKMAI ÉRDEKVEDELEM		
Tankönyvügyben... /Petrovics I. - Schwarz K./	33.	"
HI-HI-STORY		
Bevezető /Kecskés János/	37.	"
Magyar-angolszász rokonságnak az ő elmélettye	38.	"
/Csernus Sándor/		
RECENZÍÓK		
Jakó Zsigmond: A Bethlen kollégium könyvtárának kezdetei és első korszaka /1622-1658/	42.	"
/Téglásy Imre/		
Francsics Károly: Kis kamorámban gyertyát gyujták /Csajági Réka/	43.	"
Folyóíratszemle /Solymosi Gyöngyi/	44.	"
Főlhívás	46.	"

F . K . : Dr. Rácz János rektorhelyettes

Készült a JATE sokszorosító műhelyében, Szeged

Engedélyszám : 481

Méret : A/4

Példányszám : 200

F.v. : Lengyel Gábor